

Pag. 92:

In Vinkeveen mocht alles en kon alles

Pag. 102:

Rijwielvordering in de Tweede Wereldoorlog

Pag. 107:

Het ontstaan van de Stelling van Amsterdam

Prijs: €4,90

Op de omslag:
"De Willistee"

De Proosdij koerier

Inhoud

- 74 *Op de omslag:
De Willistee*
- 75 *Denkbeelden*
- 76 *Was er nog nieuws?*
- 79 *Ook Wilnis zag het
niet meer zitten*
- 85 *De resultaten van drie
opgravingen in de
Gemeente De Ronde
Venen*
- 86 *Het boerenleven in de
vorige eeuw*
- 88 *De droogmakerij
onder Mijdrecht*
- 92 *In Vinkeveen mocht
alles en kon alles*
- 95 *Kent u ze nog?*
- 96 *Surfen op het web*
- 97 *Wat is dit?*
- 98 *WILLISSTEE: Een
dorpscentrum in
wording*
- 102 *Rijwielvordering in de
Tweede Wereldoorlog*
- 104 *Archeologisch
onderzoek naar het
Proostenhuis*
- 107 *Het ontstaan van de
Stelling van Amsterdam*
- 111 *Hoe houdt je driekwart
miljoen mensen in
leven?*
- 113 *Verenigingsnieuws*

Op de omslag: De Willistee

Inleiding

Tekst

????????????????

Inleverdatum kopij december 2011: 1 november 2011

Doelstelling van de vereniging: De vereniging stelt zich tot doel belangstelling te wekken voor de geschiedenis van De Ronde Venen en een stimulerend aandeel te leveren in de ontwikkeling van de regionale en plaatselijke geschiedenis in de ruimste zin.

Denkbeelden

We kunnen er niet omheen. Ons ledenbestand heeft onder meer als kenmerk een respectabele gemiddelde leeftijd. Natuurlijk, ons kwartaalblad is interessant voor een breed lezerspubliek, verdeeld over alle leeftijden. De realiteit is echter, dat de categorie veertigplus rijk vertegenwoordigd is, waar juist de jongere leden nog wat achter blijven. Een mooie uitdaging overigens voor de komende jaren.

Onlangs lasen we in een populair tijdschrift over psychologie dat de beleving van leeftijd nogal persoonsgebonden is. “Oud zijn is maar een gedachte”, kopte de titel van het bewuste artikel. We citeren verder: “Voldoende bewegen, gezond leven, sociale contacten onderhouden, breintraining; er zijn tal van tips om de tand des tijds een loer te draaien. Of om in ieder geval de aftakeling te vertragen, die onlosmakelijk met ouder worden is verbonden. Bij al deze adviezen wordt vaak iets vergeten: de invloed van perceptie. Simpel gezegd: hoe we ergens tegenaan kijken en hoe we onszelf en de wereld bezien.”

Vervolgens verwijst men naar een onderzoek dat gedaan is onder een groep mannen; zeventigers en tachtigers. De groep werd gevraagd zich een week lang te gedragen alsof de klok twintig jaar was teruggedraaid. Wat bleek? Na een week liepen de mannen soepeler, hadden ze een lagere bloeddruk en scoorden ze beter op geheugentesten. Of wel: als je de geest stimuleert zich jong te gedragen, dan volgt het lichaam vanzelf. In zekere zin zit ouderdom dus ook tussen de oren en ons gedrag hangt nu eenmaal samen met de cultuur waarin we leven. Als je bepaalde ideeën hebt, ga je je daar ook naar gedragen.

Waarom staan we hier nu zo uitgebreid bij stil in dit voorwoord?

Welnu, het is onmiskenbaar aangetoond, dat we in staat zijn om ons denkpatroon zodanig in te stellen, dat we onze gezondheid kunnen beïnvloeden. Denken in mogelijkheden in plaats van berusten in aannames dat iets niet mogelijk is. Mensen met een positiever beeld over veroudering leven gemiddeld langer dan mensen met een negatief beeld.

Of zoals een Duitse natuurkundige ooit beschreef: “Niets maakt sneller oud, dan de voortdurende gedachte dat men oud wordt.”

Oud worden is namelijk de enige manier om langer te leven. Gebruik maken van de levenservaring en regelmatig genoeg terugzien op wat vroeger was, maken dit een stuk aangenamer. En waar de jeugd zich mag warmen aan de zonde der hoop, warmt de oudere zich aan de kachel van de herinnering.

Een historische vereniging als de onze komt hieraan natuurlijk volop tegemoet. Naast aandacht voor regionaal historische verhalen uit de vorige eeuw, waarbij menigeen de vreugde van de herkenning mag meemaken, besteden we ook in deze Proosdijkoerier weer aandacht aan diverse andere historisch leeswaardige onderwerpen. Volop mogelijkheden voor enkele uren uiterst prettig leesplezier.

In deze editie vindt u naast artikelen over de forten in onze omgeving, nieuws uit de jaren veertig, informatie over het Proostenhuis, opmerkelijke zaken uit de jaren vijftig, zwart geld voor de luidklokken en diverse andere wetenswaardigheden uit vroeger tijden. U zult er zeker genoeg aan beleven. Een prettig, geschiedenisrijk najaar toegewenst.

Jaap Meulstee

Was er nog nieuws?

Door Stef Veerhuis

Begin juli 1941 werd in Amsterdam de directie van het Algemeen Handelsblad gearresteerd en later vervangen door aanhangers van de N.S.B. Het was een duidelijk signaal dat de vrijheid van pers en meningsuiting nog meer onder druk kwam te staan. Het maakte zo een weg vrij voor propagandadoeleinden. Het had er in ieder geval veel van weg dat in het derde kwartaal van 1941 de Ronde Vener ook een dergelijk lot was toebedeeld en eveneens een pas op de plaats moest maken. Het verscheen vaker in wisselende formaten en zelfs van kleur. Dit had alles te maken met een schaarser aanbod van kopij en was dus niet alleen een gevolg van de papierschaarste.

De gemeentelijke politiek zal zich er van bewust zijn geweest dat er over hun schouder heen mee werd gelezen. Zo gebeurde het wel eens dat binnengekomen informatie van de bezetter even zoek raakte en daardoor de gebruikelijke voorpagina van de Ronde Vener niet haalde. Zoals de brief van de secretaris-generaal van het Departement van Sociale Zaken d.d. 8 juli 1941, die daarin verzocht ... tot het treffen van een regeling voor het kosteloos verstrekken van kunstgebitten aan werkelozen. Dit i.v.m. de omstandigheid dat een aanzienlijk aantal arbeiders in den lande ongeschikt zijn verklaart tot het verrichten van arbeid in het buitenland." Deze oproep bleef echter binnenskamers, omdat de volledige notulering in de krant beperkt bleef tot een ingekort raadsverslag met algemene informatie die menig ingezetene, schouderophap-

lend voor kennisgeving zal hebben aangenomen. Wat te denken bijvoorbeeld van een klein kopje, waaronder enkele regels waarin werd gemeld: "de collecte die gehouden is ten bate van het Deutsche Rode Kruis, heeft in Vinkeveen fl. 82,- en in Mijdrecht en Wilnis fl. 3,79 opgebracht, voorwaar een mooi resultaat."

De aanschaf van een tweewielige brandspuit van middelbaar vermogen bij de Gebr. Kronenburg te Culemborg, inclusief 200 meter brandslangen onderzocht, ondanks de aanschafkosten van fl. 4.500,- die daar mee gemoeid waren, geen weerstand in de raad. Daarbij vergeleken waren de aanpassingen en toewijzingen van diverse subsidies druppels op een gloeiende plaat. Het tekort van zes gulden over 1940 van de Christelijke Landbouwschool in Woerden werd aangevuld. De kosten van zaalhuur fl. 54.40, aangevraagd door de LTB in De Kwakel voor de landbouw wintercursus, werd gehonoreerd. Ook de Zwem- en Badinrichting Zijdelmeer in Uithoorn klopte niet vergeefs aan: hen werd vijftig gulden toegezegd en er werd zelfs tien gulden extra aangereikt ten behoeve van het schoolzwemmen. Een subsidie aanvraag van Zwembad "de Duiker" uit Wilnis maakte enige stemmen los in de raad en na beraad wilde men die alleen toewijzen wanneer men beloofde de Zondagsrust te willen eerbiedigen en het gemengd zwemmen te verbieden.

Deze hernieuwde toekenning vormde vervolgens voor raadslid Van der Heijden een welkom opstapje. In een schriftelijk voorstel ontvouwde hij namelijk zijn

plannen en zocht steun voor het realiseren van een zwem- en badgelegenheid achter het park van Mevrouw van Wieringen.

Het was gebruikelijk dat er op warme dagen "gewoon" in de Kerkvaart werd gezwommen omdat een controleerbare voorziening in het dorp Mijdrecht ontbrak. En het was bepaald geen geheim dat het er daar nogal eens "vrij" aan toe kon gaan. Het werd door menig Christelijk ingezetene als een poel des verderfs aangeduid.

Het resultaat was wel dat zijn voorstel werd aangehouden om het in 1942 opnieuw tegen het bestuurlijk licht te houden. Maar men was het er over eens om daarvoor later een plaats aan te wijzen in de Eerste of de Derde Bedijking, omdat het water in de Kerkvaart door lozing van afvalwater nogal verontreinigd was. Zijn tweede motie hield de gemoederen wat langer bezig, want daarin deed Van der Heijden het voorstel om op de scholen niet alleen melk, maar ook erwtensoep te gaan verstrekken. En ondanks het feit dat B en W zich als eens eerder over deze mogelijkheid hadden gebogen en hadden vastgesteld dat er nogal wat problemen aan vast zaten, was er voldoende steun in de raad en werd toegezegd dat B en W opnieuw contact zou gaan opnemen met de plaatselijke schoolbesturen.

De plannen voor het grote graaien verkeerden intussen in een ver gevorderd stadium. Het verhaal van "grootvaders radio" is daar nog steeds een sprekend voorbeeld van, maar dat was toen nog niet aan de orde. In een gezamenlijke oproep lieten de burgemeesters Padmos en Mühlradt weten dat in de week van 21 tot en met 25 juli 1941 alle metalen ingeleverd dienden te worden, met uitzondering van reeds aangebracht prikkeldraad. In Vinkeveen kon men dat doen in het brandweergebouw naast het gemeentehuis. In Mijdrecht kon dat in de zaal "Lansdaal" aan de Dorpsstraat A.257 (Lindeboom) en ook in de Chr. Scholen in De Hoef en de Mennonietenbuurt, bij C.J. Lammers aan de Vrouwenakker en in Wilnis in het lokaal achter het gemeentehuis. Ten overvloede werd er nog eens op gewezen dat, ook als men niets had in te leveren, de opkomst verplicht was. Voor hen die zich niet konden verenigen met de vastgestelde prijs van aankoop, kon tegen betaling van vijf gulden een beroep doen op een deskundig advies van de heer J.J. Buskes.

Op de middenpagina trachtte ondernemer A. Rijkenberg uit Mijdrecht klaarblijkelijk het leed enigszins te verzachten, want hij liet in een advertentie weten, dat hij nog voldoende vogelkooien op voorraad had, die men niet hoefde in te leveren.

Het werd er niet beter op maar men schikte zich en

De Burgemeester van Wilnis maakt bekend dat de vergoeding voor ingeleverde metalen zal worden uitbetaald op **Woensdag 20 Augustus 1941, des v.m. van 9—12.30 uur, in het lokaal achter het Raadhuis.**

De Burgemeester,
PADMOS

nam het allemaal wellicht niet meer zo nauw: hygiëne was een vreemd woord geworden. Met enige regelmaat waren er meldingen van vlekziekte, varkenspest en zelfs gevallen van mond- en klauwzeer. Daarnaast was het bepaald geen geheim dat het clandestien slachten steeds meer toenam en wie proefde er verschil? Een heterdaadje haalde dus uitgebreid de voorpagina. Dat overkwam W.v.D. in Mijdrecht. Het was de veldwachter namelijk opgevallen dat hij - eenmaal staande gehouden - voortdurend opvallend zonderlinge houdingen aannam. Na fouillering bleek dat hij een kleine honderd pond varkensvlees onder zijn kleding meedroeg. Een week later was er opnieuw succes weggelegd voor de Hermandad toen een inbraak kon worden voorkomen in de Lindeboom, waar vleesconserven lagen opgeslagen.

Een achtervolging was op voorhand vanwege de duisternis volkomen zinloos en later gingen er stemmen op in de Raad om een politiehond aan te gaan schaffen: echter ... die kostte geld. Uiteindelijk is het beest er toch gekomen, omdat de hond gratis door iemand werd aangeboden. Wel vroeg de veldwachter zich schriftelijk af wie voor voer en onderdak van dit "vullisbakkie" moest zorgen.

De grote duisternis zorgde er voor dat er geen week voorbij ging zonder dat er ongelukken plaatsvonden. In de meeste gevallen bleef het bij een nat pak, maar het kon veel erger. Zo ontdekte visser D. Kr. tijdens het ochtendgloren vanuit zijn boot in de Achtervaart een manspersoon op de dijk liggen. Eenmaal aangelegd, stelde hij vast dat het melkslijter Ant. Fr. was, die daar naast zijn fiets lag. Het had er veel van weg dat het slachtoffer in het donker ergens tegenaan was gereden en vervolgens onderuit was gegaan en met zijn hoofd op een steen o.i.d. terecht was gekomen. Hij bracht het slachtoffer met zijn boot naar huis en riep doktershulp

BURGERLIJKE STAND.

MIJDRECHT

Geboren: Alida Johanna, dochter van H. Westerdijk en C. J. Paalvast; Johannes Petrus, zoon van C. Bosman en A. M. Veerhuis; Leendert, zoon van L. Harrewijne en C. G. Immerzeel.

Overleden te Utrecht: Henricus Antonius Jozef Schalkx, 19 jaar.

Ondertrouwd: Petrus Franciscus Könst met Anna Apolonia Brouwer.

Gehuwd: Cornelis Kuykhoven met Maria Anna Gubrianszki.

WILNIS

Geboren: Johanna Elisabeth, dochter van G. H. J. Oostrom en C. J. Samsom; Johan Gerardus, zoon van L. van Schaik en M. C. G. van Eijk.

Overleden: Gijsbert Blok, 76 jaar, echtg. van J. Hoogendoorn; Trijntje Gros, 87 jaar, wed. van G. van Leeuwen, eerder van P. Venecourt.

Vertrokken personen:

M. Hogendoorn naar Kockengen.

VINKEVEEN-WAVERVEEN.

Geboren: Johanna Margaretha, d. v. N. G. v. d. Berg en P. Blom — Pieterella Cornelia, d. v. A. H. Koeman en M. Moerman.

Tineke Henriette Johanna, dochter van J. v. d. Heijde en A. P. Theben Tervile.

Ondertrouwd: Adrianus Bernardus Veenhof, 24 jaar en Geziena Soppe, 24 jaar.

het velgje had laten aanpassen bij de rijwielvelgenfabriek van A. de Graaff: een bedrijf, dat zelf ook niet bij de pakken neer was gaan zitten en zich gespecialiseerd had in de zogenaamde "omkeerveg". Dat dit bepaald niet geruisloos verliep, zal menig een voor lief hebben genomen.

in, die een zware hersenschudding vaststelde. Toen zaterdag diens toestand zodanig verslechterde zijn hem de laatste H.H. Sacramenten toegediend en werd hij overgebracht naar een ziekenhuis in Utrecht. Voor de voetballiefhebbers was inmiddels de competitie weer begonnen en gezien de resultaten zal het toch weer even wennen zijn geweest. Mijdrecht moest het o.a. opnemen tegen D.S.O. en kon halverwege gaan rusten met een 3-2 voorsprong. Met een moeilijke tweede helft was waarschijnlijk geen rekening meer gehouden, want die was volledig voor de bezoekers, die tenslotte met een dik verdiende 3-7 overwinning huiswaarts konden keren.

Bij de r.k.s.v. Stormvogels in Wilnis was het al niet veel beter, want die moesten achter Molenland hun meerdere erkennen in K.D.S. (1-4) Hertha uit Vinkeveen, dat uitkwam in de 4e Klasse F van de Amsterdamse Voetbal Bond, moest het in haar eerste seizoenwedstrijd opnemen tegen D.O.S.S. Ook zij moesten het zoet van de overwinning aan de bezoekers laten en verloren met 2-1. Daarentegen deden de reserves het een stuk beter. Die lieten er geen twijfel over bestaan en taptten uit een heel ander vaatje. De reserves van D.W.S.M. uit Maarsen werden namelijk met een 8-3 nederlaag op de fiets weer huiswaarts gezonden.

De schaarste aan fietsbanden werd met de week nijpender. Tenslotte bleef de fiets het vervoermiddel bij uitstek, maar eens hield het natuurlijk op. Ondanks het feit dat er bij P. Hoogendoorn, voor zover de voorraad reikte, nog steeds geïmporteerd werd, bleef vindingrijkheid toch een sleutelwoord. Het, zoals de krant het spreekwoordelijk betitelde, "Ei van Columbus" werd bedacht door de heer C. Leeftang uit Wilnis. Na het verwijderen van zijn voorwiel had hij met een paar passende stukjes ijzer de vork van zijn fiets verlengd en daarin het wiel van een autopéd gezet, waarvan hij

Tegelijkertijd werd bericht dat het rijwielpad naast de nieuwe Provinciale weg van Mijdrecht naar Vinkeveen gereed was gekomen. Tevens kon begonnen worden met het tracé van de nieuwe weg door de plassen en werden de noodzakelijke baggerwerkzaamheden om het kerntraject uit te gaan graven toegewezen aan "Ons Belang" en "Op Hoop van Zegen". Het onderstreepte eens te meer dat men bleef uitkijken naar betere tijden.

**Wie helpt
meisje in betrekking zijnde en
niet in aanmerking komende
voor nieuwe banden
aan een Damesrijwiel
met goede banden
opdat zij zoo nu en dan eens
thuis kan komen?
Br. onder no. 306 bur. v. d. blad**

Al was dat nog ver te zoeken. Want inmiddels waren de nieuwe rantsoenen voor elektriciteit vastgesteld. Dat hield in dat men het globaal met 25% minder verbruik moest gaan doen en bij overschrijding waren boetes in het vooruitzicht gesteld. Verder kwam, net als in Mijdrecht op 28 augustus plaats had gevonden, daags na de verjaardag van de Koningin, de gemeenteraad van Vinkeveen en Waverveen voor het laatst (gedurende de oorlog) in vergadering bijeen om de laatste agendapunten te bespreken. De gemeentelijke jaarrekening over 1940 sloot met een nadelig saldo van fl. 282,37 en nog snel werd de onderwijzerswoning in Waverveen verkocht voor fl. 2.065,-. Persoonlijke waardering was er tenslotte voor veldwachter Koeman die een gratificatie kreeg (fl. 100.-) omdat hij het de laatste maanden alleen had moeten doen, terwijl zijn nieuwe collega op voorhand een toelage kreeg voor zijn verhuiskosten.

Ook Wilnis zag het niet meer zitten

De geschiedenis van een kerkenscheiding en de gevolgen ervan

Door Joop Frankenhuizen

Volgend jaar is het precies honderd jaar geleden dat de Gereformeerde Kerk in Wilnis aan de Dorpsstraat een nieuw kerkgebouw liet neerzetten. Eerder al, in 1877, deed de Hervormde Kerk hetzelfde aan wat nu de Koningin Julianastraat heet. Twee nieuwe kerkgebouwen in een klein dorp voor protestante gemeenten die ooit één waren. Doorlezen van oude documenten geeft antwoord op de vraag waarom een groep lidmaten van de Hervormde Kerk te Wilnis rond 1888 "op eens" niets meer van hun Kerk wil weten en de klok 300 jaar terugzetten. Ze willen terug naar 'de kerk der vaders' uit 1579, want de Hervormde Kerk is sinds de Haagse Reglementen van 1816 al lang niet meer wat het geweest is. Reden om eens terug te kijken naar het begin, naar die eerste 25 jaren en de bouw van dat eigen gebouw voor de Gereformeerde Kerk te Wilnis. Voor een enkeling zal het oude koek zijn, voor anderen niet.

De Unie van Utrecht

Daarom eerst even een stukje vaderlandse geschiedenis. Op 23 januari 1579 wordt in de kapittelzaal van de dom in Utrecht de Unie van Utrecht ondertekend. Een verbond tussen een aantal Nederlandse gewesten, die afspraken maken over hoe de Spanjaarden te verjagen en hoe samen staatkundige zaken op het gebied van defensie, belasting en godsdienst te regelen. In feite

vormen die afspraken de eerste grondwet van wat een paar jaar later de Republiek van de Verenigde Nederlanden zal worden.

Zes en twintig paragrafen telt die eerste grondwet. Paragraaf 13 gaat over de godsdienst. Gesteld wordt dat "een yder particulier in sijn religie vrij sal moegen blijven ende dat men nyemant ter cause van de religie

Eerste gereformeerde kerk Wilnis.

sal moegen achterhaelen ofte ondersoucken.” Op aandringen van Holland en Zeeland wordt een maand later aan die paragraaf een zinsnede toegevoegd die er op neer komt dat er in ieder gewest slechts ruimte is voor uitsluitend katholicisme of uitsluitend calvinisme.”ende daer ‘t ghetal van de inwoonderen derselver van de Gereformeerde religie soo groot niet en is dat sy vermogens die voorsz. Religions-vrede, het exercitie van de Gereformeerde religie souden mogen genieten.“ Daarmee wordt in de Unie de gereformeerde religie in feite tot de publieke kerk uitgeroepen. Later zal mede daardoor het calvinistische karakter van de aangesloten gewesten steeds meer gaan prevaleren, vooral omdat het voor katholieken steeds moeilijker wordt openlijk katholiek te zijn zonder Spaansgezind te lijken en de indruk te wekken daarmee de bezetter te ondersteunen.

Hervorming van een religie

Drie eeuwen later, op 7 januari 1816, komt koning Willem I met een nieuwe kerkorde voor de Gereformeerde Kerk uit 1579. De tijden zijn veranderd en aanpassingen zijn noodzakelijk geworden. Bij Koninklijk Besluit wordt de Gereformeerde Kerk hervormd en gaat de Nederlandse Hervormde Kerk heten. Niet iedereen is blij met dat Koninklijk Besluit. Veel lidmaten gaan die ‘Haagse reglementen’ te ver met als gevolg een reeks afscheidingen. Het merendeel gaat echter aan de Wilnise geloofsgemeenschap voorbij tot in 1887 de ideeën van Abraham Kuijper pas echt doordringen.

Eerder al, rond 1879, had kerkvoogd W. van Sevenhoven de kerkenraad van de Hervormde Kerk te Wilnis gewezen op strijdigheden met Gods woord in de Haagse reglementen. Zo zou de opleiding tot predikant toevertrouwd zijn aan mannen die de gereformeerde belijdenis vijandig zijn. “Als zij zelf tot de bediening van Gods woord komen dan is de proponentformule (bij kandidaat predikanten) die zij moeten ondertekenen een zo nietszeggende bepaling, dat de grootste godsloochenaar geen gevaar heeft afgewezen te worden. De oefening van tucht in de gemeente is geheel vervallen en lidmaten worden aangenomen ook al ontkennen zij de eeuwige waarheden van de bijbel”, aldus Van Sevenhoven.

Het verzet neemt toe

In januari 1887 komt hulp van buitenaf. In Amsterdam wordt een congres gehouden van mannen, die willen dat de gehoorzaamheid aan de Haagse reglementen en de synode moet worden opgezegd en de terugkeer tot de belijdenis van de gereformeerde vaders gebiedend noodzakelijk is. In dat congres zitten ook enkele leden van de Wilnise Hervormde gemeente. Zij komen terug met de wens dat ook Wilnis het Haagse juk moet afwerpen. De vraag is alleen hoe en wanneer. Vier

mannelijke lidmaten dienen daarop bij kerkenraad het verzoek in terug te keren tot de Dordtsche kerkenordering, maar de kerkenraad acht de tijd nog niet rijp. Daarop verbreekt de consulent van de Hervormde gemeente in Wilnis, Ds. Westerbeek van Eerten - die evens predikant te Mijdrecht is - met zijn gemeente het synodaal verband. Kort daarop wordt Ds. Van Wijngaarden in Wilnis de nieuwe hervormde consulent. Een aantal ouders accepteert hem echter niet en wil dat hun kinderen, net zoals vroeger, onderricht krijgen van Ds. Westerbeek. De kerkvoogden staan dat toe. Ds. Westerbeek mag daarvoor zelfs de consistoriekamer (vergaderruimte kerkenraad) gebruiken.

De Hervormde gemeente Wilnis zit nu met twee consulenten. Eén der ouderlingen ziet onrust in het verschieft en neemt ontslag. Wanneer niet lang daarna een beroep wordt uitgebracht op weer een predikant die de nieuwe synodale reglementen ondersteunt, laat ook de rechtzinnige broeder Van Sevenhoven het afweten. Kort daarop overlijdt de tweede ouderling, waarop de classis bijeenkomt om in Wilnis orde op zaken te stellen. Ds. Westerbeek moet de consistoriekamer uit en het onbevoegd optreden van allerlei sprekers die geen predikant zijn, wordt streng veroordeeld. Het verweer van de dan nog hervormde broeder Van Sevenhoven, dat hij zijn recht als kerkvoogd terecht heeft uitgevoerd, wordt aan de kant geschoven. Hij wordt geschorst en door het provinciaal en synodaal bestuur afgezet.

Afscheiding een feit

Dit alles is aanleiding om de mannenbroeders bijeen te roepen met de vraag hoe verder. Op maandag 20 februari 1888 is het zo ver. Besloten wordt de opgekomen lidmaten te vragen schriftelijk in te stemmen met de drie formulieren van Enigheid (de Heidelbergse catechismus, de Nederlandsche geloofsbelijdenis en de vijf Dordtse leerregels) en de oude Dordtsche kerkenordering weer in te voeren. De opkomst is groot. Het vervolg is op 2 maart 1888. Dertig mansleden zijn bijeengekomen om onder leiding van Ds. Westerbeek, opnieuw consulent doch nu onder de Dordtsche kerkenordering, om een nieuwe kerkenraad te kiezen. Drie weken later vindt de bevestiging plaats. Tot ouderling worden benoemd C. Spruijt en W. Schroeder. Tot diaken H. van der Vliet en W. van Sevenhoven. Op 27 maart worden de stukken, waarin de afwijping van het juk der synodale hiërarchie wordt gemeld, ondertekend en opgestuurd naar de koning, de burgemeester en de kerkvoogden.

De nieuwe kerkenraad is een feit. Nu terug naar de 16e eeuw. Die opgave is moeilijk. In 300 jaar is erg veel veranderd. Het regent dan ook vragen. Zoals: Is het recht en overeenkomstig Gods

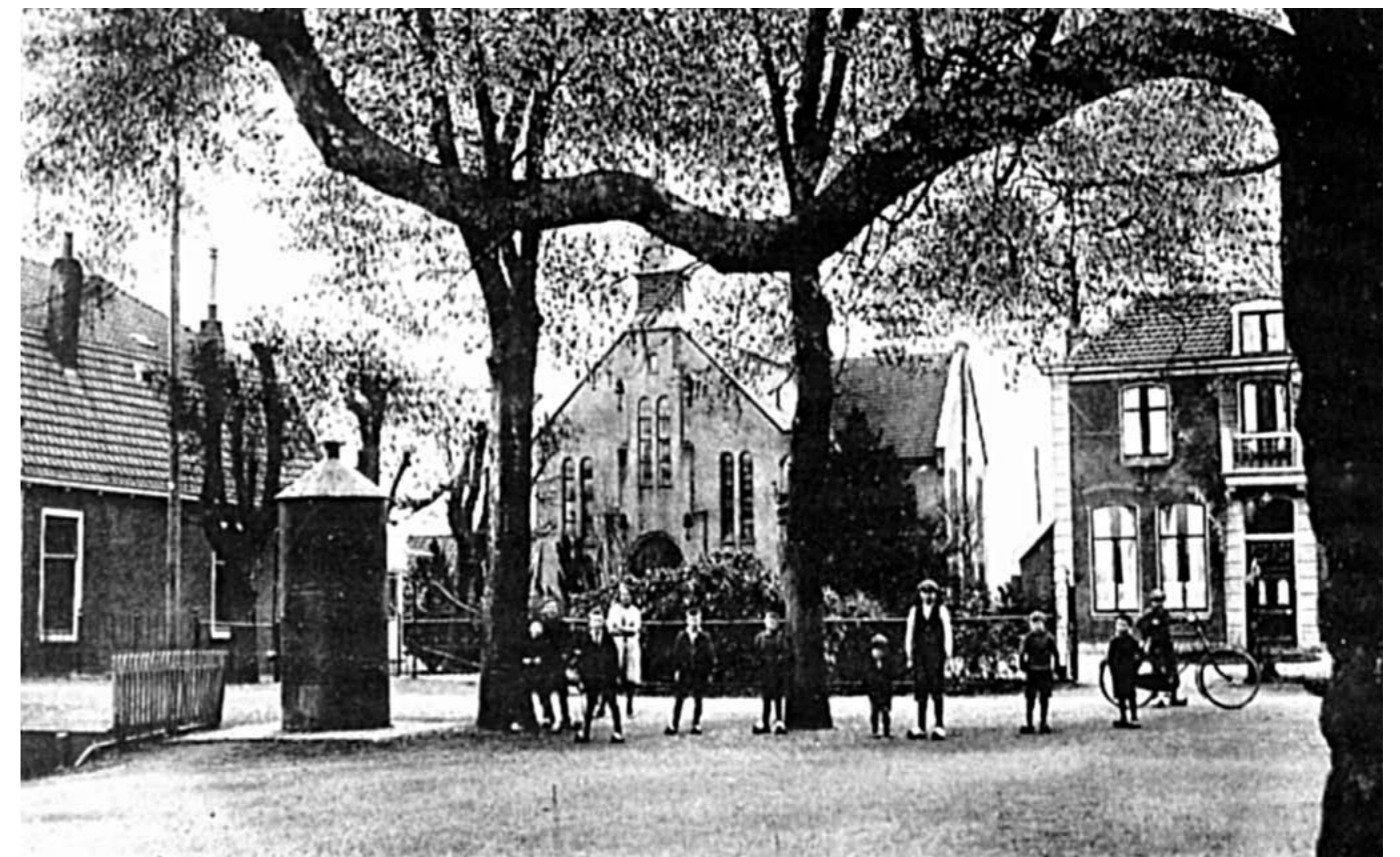
woord om kerkgebouwen van de Nederlandse Gereformeerde Kerk te verzekeren? Hoe denkt de classis over de invoering van Datheens psalmberijming? Want die heeft in 1566 psalmteksten op rijm gebracht om psalmen ritmisch te zingen en niet langer op hele noten. Heeft de Gereformeerde Kerk op grond van Gods woord de vrijheid om vaste traktementen aan de leraren te beloven? En mogen wij particuliere inrichtingen van liefdadigheid steunen zolang zij den kerklijken weg niet bewandelen? Tenslotte een verzoek aan de minister om ‘s zondags geen gebruik te maken van de plaatselijke telefoon.

Een nieuw kerkgebouw

Op 23 december 1889 volgt de eerste vergadering van de zojuist opgerichte vereniging ‘De Kerkelijke Kas’. Aan de orde is een vaste plaats van samenkomst voor de Gereformeerde Kerk. De voorzitter vindt het huis dat bewoond wordt door dhr. Wijnen en eigendom is van de heren Haring en Van Sevenhoven een geschikt pand. Afgesproken wordt met deze twee te gaan praten en er in een volgende vergadering op terug te komen. Die is al een week later. Het tweetal wil hun pand echter niet verkopen, want dan moeten ze rekening houden met de draagkracht van de gemeente en die is er niet. Maar mocht er een leraar komen, dan stelt Van Sevenhoven zijn huis beschikbaar.

Nu deze toch wel krappe mogelijkheid tot samenkomst is afgeblazen, wordt er gesproken over het tijdelijk

Gereformeerde kerk Wilnis 1912.

plaatsen van een noodkerk achter de Christelijke school aan de Dorpsstraat. Gedacht wordt aan een houten gebouw met zo'n 300 zitplaatsen dat niet meer dan 2.000 gulden mag kosten. Het hoofd der school heeft er al mee ingestemd. Wat betaling betreft, de algemene vergadering zal verzocht worden daarvoor het traktement van de leraar over 1889 af te staan. Het overige geld moet dan komen uit aandelen tegen zo laag mogelijke rente en een hypotheek op een of twee personen. Broeder K. van der Vliet zegt daarop 1.000 gulden toe, Broeder Van Sevenhoven 500 gulden, drie andere leden beloven het resterende voor hun rekening te nemen. De financiering van de noodkerk lijkt geregeld.

En ook een orgel

De volgende vergaderingen van ‘De Kerkelijke Kas’ gaan bijna allemaal over het nieuwe kerkgebouw. De eerste begroting laat een houten gebouw zien van 16 bij 9 meter. De bouwkosten komen op 2.269 gulden. Of er drie of vier rijen banken moeten komen en of die in de bouwkosten zitten, is niet duidelijk. Dat geldt ook voor het schilderwerk. Broeder Van Harberden gaat dat doen en vraagt daarvoor 245 gulden. De ingekomen briefjes, waarop toezeggingen voor het traktement van een leraar, komen op 615,50 gulden. Reden om diens traktement op 800 gulden per jaar te stellen, met daarnaast een vrije woning. Het bestuur oogt optimistisch. Verheugd wijst de voorzitter op de eerste collectebus waarin een gift van 10 gulden met

als bijschrift “Als eersteling van de vrucht onze beesten.” In april 1890 wordt besloten een orgel te kopen. A. van Oostrum uit Maarseveen heeft voor 150 gulden een pijporgeltje te koop. De gemeente biedt 140 onder voorwaarde dat Van Oostrum het zelf in elkaar komt zetten. Tenslotte, de aangestelde voorlezer krijgt een jaarsalaris van 10 gulden, de koster krijgt 20 gulden. De orgeltrapper 2 ½ gulden. Nog één keer mag broeder Van Harberden in december warme stoven plaatsen, daarna niet meer, want dat is uitsluitend werk voor de koster. Op de valreep wordt nog besloten tot plaatsen van een secreteer en de nabij staande gelegenheid te sluiten.

Rondgaan met de buil

Februari 1891. De houten noodkerk is klaar. Er zijn 202 zitplaatsen waarvan 196 verhuurd. De schuld vanwege eerder toegezegde leningen bedraagt 2.000 gulden. De situatie verergert wanneer twee broeders plotseling hun uitgeleende gelden willen terugzien. Groot probleem is dat de lidmaten van de kerk hun verplichtingen niet nakomen, waardoor de kerk in geldnood zit. Om een beetje lucht te krijgen, wordt besloten de kerkenraad voor te stellen de spreker op zondag buiten de kas om te betalen door in de omgeving geld op te halen. Op 1 juli 1892 komt de erkenning. De voorlopige synode der Nederduitsche Gereformeerde kerken besluit de afgescheiden Hervormde kerk in Wilnis voortaan de Gereformeerde kerk te Wilnis te noemen.

Februari 1893. Openbare vergadering van de kerkenraad. Enkele leden hebben bezwaar tegen de rechtspersoonlijkheid van de vereniging ‘De Kerkelijke Kas’. De Gereformeerde kerken zijn erkend, waarom dan die rechtspersoonlijkheid aan de vereniging? Veel discussie. Hoofdelijke stemming constateert opheffen. “Eerst prof. Rutgers maar eens raadplegen, voorlopig geen opheffing”, besluit de vergadering. Ondanks alle goede bedoelingen stagneert de inzameling van geld voor sprekers en de terugbetaling van geleende gelden. Besloten wordt tot rondgaan met de buil, maar dan wel zonder lijst zodat men niet kan zien wat anderen geven wat weer tot vragen kan leiden. Een nieuw orgel moet ook maar even wachten, want daar is echt geen geld voor.

Streng in de leer

Oktober 1898. De gereformeerde kerk te Wilnis heeft nog steeds geen leraar en zit nu ook zonder consulent, want Ds. Westerbeek heeft ontslag genomen. Ds. J. Koning is de nieuwe consulent. Op aandragen van broeder Van Sevenhoven wordt hij door de kerkenraad gekapitteld omdat hij lid is van het comité tot viering van de kroning van de toekomstige koningin. Het is niet passend deze ijdelheid. Een leraar van de kerke

Christi dient zich te onthouden van zulke plaatsen der ijdelheid. De consulent verdedigt zich door te melden dat de kerkenraad niet kan bewijzen dat hij gezondigd heeft. “Respecteer dan ook mijn gevoelens in deze. Ik bemoei mij ook niet met uw manier van feestvieren in eigen kring omdat u meende dat dit het beste was. Liever had ik mijn bijdrage verdubbeld en was thuis bij mijn vrouw gebleven dan mee te werken aan een feest dat toch niet zou plaats hebben zoals ik wilde”, laat Ds. Koning verontwaardigd weten.

De kerkenraad antwoordt daarop dat men zich een ideaal kan voorstellen dat niet haalbaar is. Om invloed uit te oefenen is grote omzichtigheid, kloek beleid en gedurige gebedsbetrachting nodig, wil men de Christennaam niet schenden en behouden. De raad is van mening dat een leraar en opziener der kerke zich onthouden moet van zulke plaatsen van ijdelheid opdat zij door hun wandel een voorbeeld vormen voor degenen waarvoor zij als ambtsdrager zijn aangesteld. Ds. Koning antwoordt hierop: “Ik eerbiedig uwe overtuiging. Eerbiedig dan ook de mijne”. De eenparige conclusie van de kerkenraad wordt dan: “Een ieder zij in zijn eigen gemoed ten volle overtuigd”. De handelwijze van de soms dwarse broeder Van Sevenhoven, die ook wethouder is in de Wilnisse gemeenteraad, zal nog jarenlang in de kerkenraad sporen achterlaten.

Nog meer moeilijke jaren

Het is 1899 geworden. Heel langzaam groeit de kleine kerkgemeenschap. In april vraagt het schoolbestuur uit de kas van de diaconie weer een bijdrage van 50 gulden voor minvermogene schoolkinderen. “Is het niet beter dat minvermogene ouders zelf voor hun belang opkomen?”, vraagt de voorzitter. Hij vindt dat een regeling met vaste bijdragen beter is dan collecteren om de zonde van gierigheid te kennen en te bestrijden.

Er moet er een predikant komen, maar de gemeente heeft geen huisvesting. Het huis van Haring en Van Sevenhoven zou prima zijn, alleen wil Van Sevenhoven niet verhuren. Hij wil wel verkopen, maar 3.500 gulden is voor de gemeente te duur. Na lang soebatten gaat Van Sevenhoven overstag en stemt in met verhuur van de toch wel imposante woning voor 165 gulden per jaar. Broeder K. van der Vliet laat dan weten garant te staan voor de huurpenningen. Iedereen is opgelucht. In mei 1899 treedt de pas afgestudeerde en nog jonge predikant J. van Lonkhuijzen aan. Hij is de eerste predikant en zal niet lang in Wilnis blijven. In maart 1901 vertrekt hij naar Aarlanderveen. Dan komt de gemeente terecht in een lange reeks pogingen een nieuwe predikant te krijgen. De ene gegadigde na de ander trekt zicht terug of wordt van de lijst geschrapt.

Pas in september 1903 aanvaardt ds. W. A. Willemse, “na ernstig beraad, de roeping dezer gemeente.”

Streng tucht

Veel zaken, die rond die tijd bij de lidmaten spelen, komen tijdens vergaderingen van de kerkenraad aan de orde waarbij het er soms hard aan toe gaat. Streng controle op geloofsbeleving en kerkbezoek. Een huisbezoek met soms drie ouderlingen. Broeder Van Sevenhoven leeft nog steeds in onmin met de kerkenraad. Steeds loopt hij weg als Ds. Willemse hem opzoekt voor een verzoeningsgesprek. Zoals bij een vermaning waarvoor hij geen “verootmoediging” (schulderkenning) toonde waardoor hij geen toegang had tot het Heilig Avondmaal. “Er zal hem een schrijven worden toegezonden, dat in het archief zal worden opgeslagen”, besluit de kerkenraad. Iemand die tot ouderling wordt beroepen en weigert. wordt als ongehoorzaam betiteld en als hij niet opdaagt bij de bevestiging wordt hij ontslagen. Januari 1905. Broeder Van Sevenhoven blijkt moeite te hebben met de heilighouding van het Avondmaal voor lidmaten en predikanten. Omdat hij ook nu weer niks van zich laat horen, komt hij onder kerkelijke censuur en wordt zijn manier van optreden tijdens de dienst aan de kaak gesteld zonder dat daarbij zijn naam genoemd wordt. Veel zaken in de kerkenraad gaan over problemen tussen ouders en kinderen en tussen echtgenoten onderling. Sommige zaken lopen al jaren. Een broeder die de kerk verlaten had vanwege de strenge tucht wordt weer toegelaten, maar niet nadat hij eerst schuld heeft moeten belijden.

Gereformeerde kerk Wilnis 1950.

Nieuwbouw in zicht

In oktober 1909 komt Ds. Willemse met het voorstel de houten noodkerk ter plekke te vervangen door een stenen bouwwerk en de ondergrond te kopen. Het houten kerkgebouw verouderd en dat is hier en daar goed te merken. Ook laat hij weten dat broeder Van Sevenhoven is overgegeven aan de Heere die recht zal doen want tucht blijkt niet te werken. November 1910. De financiële commissie wil de woning van de predikant in eigendom. Daarom graag een fonds instellen boven de gewone bijdragen om daaruit de koop te kunnen betalen. Maar de kerkenraad heeft voorlopig andere zorgen. De predikant kan namelijk niet langer van zijn traktement leven. Ds. Willemse heeft dat laten merken tijdens de laatste kerkvisitatie en ook de generale synode heeft er op gewezen en op verbetering aangedrongen, want “De dienaar des Woords moet zonder zorgen van het Evangelie leven.” Probleem is dat de gemeente niet te overtuigen is dat de predikant meer salaris moet krijgen. De lidmaten zijn wel voor een eigen pastorie, omdat de huur van de predikantenwoning nog maar met één jaar verlengd kan worden. Vastgesteld wordt dat dominee er minstens 50 gulden bij moet krijgen. Het zal met de lidmaten worden besproken. Maar ds. Willemse wil niet langer over financiële zaken praten zolang die neerkomen op meer of minder uitgaven en de kerkenraad geen duidelijker standpunt inneemt. Daarop wordt besloten DV [Deo volente = zo God het wil, red.] de predikant in één keer 100 gulden extra te geven “als tegemoetkoming in zijn zorgen”. Broeder Haring merkt dan op dat het beter zou zijn als ieder van de 80 gezinnen 10 cent per week bijdraagt. Dat

brengt elk jaar 400 gulden in het laatje waardoor er wat meer ruimte komt.

In januari 1911 valt de beslissing. De kerkenraad besluit tot de bouw van een stenen kerkgebouw met pastorie op eigen grond. De kosten worden begroot op 2.500 gulden voor de grond en 8.500 gulden voor het gebouw. Daarnaast is nog eens 4.500 gulden nodig voor een pastorie. De bouwplaats zal worden uitgezocht. Dit alles bijeen zien te krijgen door vrije giften en wekelijkse bijdragen.

Steeds weer dat geldtekort

Afgesproken wordt dat acht ongehuwde broeders en zusters bij de lidmaten langs gaan om de inschrijvingen van wekelijkse bijdragen rond te krijgen, twee andere broeders gaan vervolgens die bijdragen innen. Het resultaat is dat 3.050 gulden aan leningen wordt toegezegd. In september 1911 is er gelegenheid het huis met ondergrond, waar Ds. Willemse in woont en dat ook als pastorie dient, voor 3.500 gulden te kopen. De bouw van de nieuwe kerk komt, alles meegeteld, op zo'n 10.000 gulden. De aannemer is A. Haring. Aan schilder Van Harberden zullen strenge eisen worden gesteld. Hij zal een bekwame knecht moeten huren en er voor moeten zorgen dat het binnenschilderwerk een maand voor de oplevering klaar is. Broeder H. Haring zal voor de lak zorgen. Metselaar De Liefde uit Mijdrecht laat weten dat voor de fundering in plaats van nieuwe stenen ook oude stenen gebruikt kunnen worden, dat scheelt 70 gulden. Verder zijn Vechtstenen beter dan de geplande Waalstenen. Door lagere verzoekskosten komen de meerkosten op slechts 125 gulden.

Juli 1912. De bouw van de nieuwe kerk is in volle gang en de eerste betalingstermijn nadert. Straks moet aan de aannemer 4.750 gulden betaald worden. Vervelend alleen dat er maar 3.200 gulden in kas zit. Weer wordt geopperd enkele personen te benaderen om het ontbrekende binnen te krijgen, maar broeder Haring heeft een beter idee. "Laten we ook eens in Mijdrecht met notaris Van der Heijden gaan praten", stelt hij voor.

Eind goed, al goed

Op 21 augustus volgt verrassend nieuws. Twee broeders hebben een deel van het ontbrekende bedrag aangevuld. Op 350 gulden na kan nu de eerste termijn worden betaald. E.e.a betekent wel dat er voor de tweede termijn 350 gulden extra moet worden betaald. Ander nieuws is dat notaris Van der Heijden 1.000 gulden wil uitlenen tegen 4% en 4.000 gulden tegen 4,5%. Over aflossen is niet gesproken. Het laatste nieuws is dat de kerk in Aarlanderveen op gaslicht overgaat. Zij hebben olielampen over. Voor 75 gulden kunnen die donderdag 14 november worden opgehaald. Een week later, op 20 november 1912, wordt het

nieuwe kerkgebouw in gebruik genomen. Geen nieuwe pastorie, die moet nog even wachten. Of de olielampen uit Aarlanderveen het dan al doen, wordt niet vermeld.

Januari 1913. De voorzitter dankt God voor het zo voorspoedig afgelopen jaar. Alles samengeteld blijkt er een voordelig saldo van 447 gulden. Bijna genoeg voor de derde termijn van 950 gulden. Dus toch nog even de huizen langs. Later zal uiteindelijk blijken dat één broeder destijds 1.000 gulden renteloos heeft uitgeleend. Hij kreeg daarvoor tien aandelen van 100 gulden. De resterende 4.750 gulden zijn geleend tegen 4% door uitgifte van 47 aandelen elk groot 100 gulden aan zes broeders. Terugbetaling zou beginnen in 1920. Eerst de renteloze aandelen, daarna de rentegevende. Elk jaar zal vervolgens 100 gulden worden afgelost.

Op 10 maart 1913 komt een schrijven binnen van Ds. Westerbeek van Eerten, predikant te Kampen. Hij laat de kerkenraad weten graag in te gaan op hun verzoek om donderdagavond 27 maart voor te gaan in godsdienstoefening om te gedenken "dat 25 jaar geleden de uitleiding plaats vond van de gereformeerde kerk te Wilnis uit het synodaal genootschap en door haar consulent, toentertijd Ds. J.J. Westerbeek van Eerten, in reformatie als gereformeerde kerk geleid na eisch van Gods woord en de roeping der gemeente."

Tenslotte

In 1909 telt Wilnis 1.115 mannen en 1.084 vrouwen. Tachtig gezinnen zijn dan lid van de nieuwe Gereformeerde kerkgemeenschap. De laatste algemene volkstelling in Nederland was in 1971. Wilnis telt dan 4.355 inwoners waarvan 1.801 katholiek, 1.160 hervormd en 775 gereformeerd. Volgens bronnen binnen Wikipedia beschouwden de Gereformeerde Kerken zich lange tijd als de meest Ware Kerk van Christus met een gesloten, rationalistisch en streng karakter. Na de Tweede Wereldoorlog werd de heersende positie van het klassiek gereformeerde belijden losgelaten. Met name vanaf 1962 veranderde de kerk sterk van karakter en werd zij een open plurale (meerdere levensbeschouwingen) kerk met veel ruimte en vrijheid. In 1980 hebben de Gereformeerde Kerken het absolute gezag van de Bijbel over leer en leven nog meer losgelaten door de aanvaarding van het gerucht-makende rapport "God met ons".

De resultaten van drie opgravingen in de Gemeente De Ronde Venen

Aansluitend aan de algemene ledenvergadering van 24 november 2011.

Door Paul Hoogers

Paul Hoogers is sinds vele jaren als docent verbonden aan het Veenlandencollege in Mijdrecht. Tevens is hij voorzitter en vertegenwoordiger Amstelveen van de AWN (Archeologische Werkgemeenschap Nederland) en aanspreekpunt voor de archeologie in De Ronde Venen. De AWN bestaat uit vrijwilligers, die zich als amateur bezig houden met archeologisch onderzoek. Paul is een zeer bevlogen, kundig en enthousiast lid van deze club.

Tussen 1987 en 2011 hebben er enkele opgravingen plaats gevonden in Mijdrecht en één in het dorp Wilnis. In het kort behandelt Hoogers deze opgravingen, waarbij de nadruk op de lokale geschiedenis zal liggen.

Wilnis - In 1995 kregen de AWN en de Historische Vereniging De Proosdijlanden toestemming om boringen te zetten in Wilnis, nadat de 'Eendracht' was afgebrand in 1994. Omdat het midden in het oude hart van Wilnis was, hoopte men nog archeologische resten aan te treffen. Hadden er menselijke activiteiten plaats gevonden in de late middeleeuwen?

Mijdrecht - In 1987 vonden er opgravingen plaats in de Dorpsstraat nadat er twee huizen, Dorpsstraat 36 en 38, waren afgebroken. Er werden o.a. een plavuizen vloertje en wat muurtjes gevonden die duiden op een eerdere bouw. Ook aardewerk, metaal-slakken, oude munten en andere belangrijke zaken kwamen bloot. Uit welke eeuwen stamden deze vondsten?

In 1988 vonden er opgravingen plaats op het terrein van Kover/Arant, Dorpsstraat 66. Ook hier werden vele vondsten gedaan. Mogelijk uit de veertiende eeuw! In 2003 en 2005 hebben er ook op andere locaties in de Dorpsstraat opgravingen plaats gevonden. Bij de afgebrande stomerij in de Dorpsstraat hebben de AWN en de historische vereniging eveneens boringen gezet. In 2009 is er tijdens het graven op het terrein van juwelier Swaab o.a. een prachtige waterput ontdekt.

Bent u nieuwsgierig geworden en wilt u er meer van weten?

Paul Hoogers zal aan de hand van opnamen een beeld schetsen van de opgravingen en diverse aspecten van het opgraven bespreken. Tevens zal hij - met behulp van artefacten - vertellen over de vroegste bewoningsfasen.

De ledenvergadering zal gehouden worden in:

Locatie: RABOBANK RIJN EN VEENSTROMEN
Adres: Bozenhoven 39, Mijdrecht
Aanvang: 20.00 uur

Het boerenleven in de vorige eeuw

Door Fred de Wit

Thans leven wij in de 21e eeuw en we moeten vaststellen dat we in de eerste 11 jaren van deze eeuw al heel veel hebben meegemaakt. Diverse oorlogen, rampen, een kredietcrisis om maar een paar voorbeelden te noemen. Hoe was het in de eerste helft van de vorige eeuw?

Om dat te weten te komen, zijn we op bezoek gegaan bij mevrouw Bos-Van Bommel op de Derde Zijweg. Zij is met haar 92 jaren nog uiterst vitaal en beschikt over een zeer goed geheugen. Zij werd geboren op de enige stolpboerderij van de Eerste Bedijking. In een gezin van zeven kinderen. Toen zij werd geboren, was de Eerste Wereldoorlog net voorbij. De crisisjaren, die daar op volgden, herinnert zij zich nog goed. “We hadden wel kleren maar voor de rest moesten we zeer zuinig zijn. Dat was bij de boeren zo, maar ook bij de andere mensen in Mijdrecht”. Ze ging naar school op de toenmalige Christelijke Nationale school in de Mennonietenbuurt. Op die school hadden ook haar grootvader en vader gezeten. Ook haar kinderen gingen daar naar school en haar zoon Johan is er zelfs 19 jaar onderwijzer geweest. Toen ze van de lagere school af kwam, ging ze naar een naaischool. “Doorleren was er niet bij. Daar dacht men gewoon niet aan. Dat was in die tijd bij ons niet nodig.”

De school is in de jaren ‘90 van de vorige eeuw afgebroken om plaats te maken voor woningen. Dit doet haar nog steeds pijn, evenals het feit dat de gereformeerde kerk in de Amstelhoek niet meer in gebruik is en werd gesloten. “Het oude, vertrouwde is weg. We hebben daar allemaal zo veel herinneringen aan.”

Voor boodschappen naar de Amstelhoek “In de herfst werd er door een vakman een varken geslacht. Dat was hard werken, want alles moest direct gerookt, gepekeld of geweekt worden. Het wekken gebeurde ook met de groenten uit eigen tuin. [wekken is het steriliseren van levensmiddelen in luchtdicht afgesloten flessen, red.] In de Amstelhoek waren toen nog wel winkels, waaronder een slager, groenteboer en een kruidenier. Daar was ook de schoenenwinkel van Bruines, maar daar kwamen we niet zo vaak, want we liepen op het land en in de stallen altijd op klompen. Later zijn dat laarzen geworden. Voor sommige bijzondere boodschappen gingen we naar Uithoorn. In het dorp Mijdrecht kwamen de boeren zelden. Mijdrecht was ons dorp niet.” Het geloof heeft bij haar ouders en in haar gezin altijd

een belangrijke rol gespeeld. Toen zij op veertienjarige leeftijd van de school kwam, ging zij bij gezinnen helpen waar dit nodig was. “De dominee kwam dan bij ons thuis en vroeg aan mijn ouders: “Heeft u nog een dochter om in een gezin te helpen?” Zo ging dat vroeger altijd. Als er geholpen moest worden, dan stonden de mensen voor elkaar klaar.” Mevrouw Bos heeft ook nog ruim twee jaar bij een boer in Aarlanderveen gewerkt. Daar heeft zij vaak de koeien moeten melken en geleerd om kaas te maken.

De oorlog breekt uit

“Op 10 mei 1940, tijdens het melken om vier uur in de nacht, hoorden wij vliegtuigen boven ons en zagen wij dat Schiphol werd gebombardeerd. Toen wisten wij dat wij in oorlog waren. Maar wij wisten nog niet wat wij allemaal nog zouden meemaken. In 1942 zijn we getrouwd. s Morgens naar de kerk in de Amstelhoek met zes koetsjes met de paarden ervoor. Daarna bij mijn ouderlijk huis een maaltijd met bloemkool van een oom uit Vinkeveen die tuinder was. Zo was dat vroeger. ‘s Avonds zijn we samen naar de boerderij van mijn man gelopen. In 1942 zijn veel stellen getrouwd, mede om uitzending van de mannen naar Duitsland te voorkomen. Het jaar daarop was er een ‘babyboom’. De Duitsers hebben bij ons een paard en kaas gevorderd. Men kon de Duitsers misleiden door een paard in te smeren met zalf zodat het paard ziek was. Want ze waren vreselijk bang voor een ziek paard. Een ander paard was verstoep in één van de kippenhokken. De boeren werden verplicht weiland te scheuren om graan te verbouwen. Als boerin heb ik altijd zelf brood gebakken. Bij het dorsen van het graan en rooien van de aardappelen werden we vaak gecontroleerd zodat wij niets konden achterhouden. Nieuws hoe het met de oorlog ging, hoorden wij van horen zeggen. Wij hadden toen nog geen elektriciteitsaansluiting. Gedurende de hongerwinter hebben wij veel mensen aan eten kunnen helpen en daar nooit iets aan willen verdienen. In het najaar van 1944 hebben wij vier evacués uit Gennep opgenomen. Met deze mensen hebben wij na de oorlog heel veel contact onderhouden. Het was een gezin met een kind en een oma. Met de kleinzoon van deze mensen hebben wij nog steeds

contact. Ook is er bij ons gedurende acht maanden een joods jongetje ondergedoken. Hij speelde gewoon met onze kinderen en met de buurkinderen. Zijn ouders hebben de oorlog overleefd en hun zoontje toen opgehaald. Ze hebben daarna nooit meer iets van zich laten horen, wat ik vreselijk jammer vind. We hadden ook nog een auto opgeborgen in een schuur. Die is ook nog wel eens bij de wapendroppings van de Engelse vliegtuigen gebruikt. Koeien melken in het donker in de stallen viel niet mee. Gelukkig konden wij nog wat brongas opwekken en daar hebben daar nog een tijdje een beetje licht van gehad. Via het illegale blad “De Luistervink” bleven wij op de hoogte van de vorderingen van de Geallieerden. De radio’s die we van de Duitsers eigenlijk moesten inleveren, waren verstoep onder het luik van de preekstoel van onze kerk. Na de oorlog begon het leven weer normaal te worden, de kinderen groeiden op en we konden door zuinig leven en hard werken de boerderij overnemen. Mijn man en ook ik waren veel betrokken bij het sociale leven. Dat hoorde vroeger zo en ik heb er geen spijt van.”

De jaren na de oorlog

“Na de bevrijding namen wij het gewone leven weer op. Maar toch veranderde er op den duur veel. In 1955 werden wij aangesloten op het elektriciteitsnet en werden de kamer en de stallen verlicht door een schakelaar om te draaien. Een geweldige vooruitgang voor ons. Kort daarop kregen we ook een aansluiting op het waternet en kwam het water uit de kraan. Voor het theewater was de regenput niet meer nodig en voor het schrobben ook niet meer het slootwater. Als het vroom, en de regenput was een en al ijs, dan gingen we naar een goede kennis in Mijdrecht om water te halen. Want daar waren ze al jaren aangesloten op het leidingwater. Wij woonden namelijk in een, zoals ze dat noemden, onrendabel gebied.

Hierna kwamen er nog veel meer veranderingen. Mijdrecht groeide uit tot een flink dorp met industrie. Oorspronkelijk was het een boerendorp, maar dat is het al lang niet meer.” Mevrouw Bos heeft er haar twijfels over of elke verandering een verbetering is maar als ze nog jong was, zou ze weer boerin willen worden. Een paar uur na het interview belde ze me op of ik aan het gesprek nog een lijfspreuk van haar zou willen toevoegen en dat doe ik ter afsluiting: “Een boer is altijd één met de natuur en daarom hebben ze ook liefde met de natuur.”

Met dank aan mevrouw Bos en Wim Bos.

De droogmakerij onder Mijdrecht

Deel 3: Het tijdperk van burgemeester J.G. de Voogt

Door Stef Veerhuis

De desolate toestand van de Eerste Bedijking zou nog jaren blijven bestaan, mede omdat de ingelanden het eerder voor gezien hielden. De inspanningen van het Rijk dat eigenaar was, bleven beperkt tot verhuur van percelen die droog bleven om daarop gewassen te kunnen verbouwen. Maar controle op het toepassen van de gestelde regelgeving, zoals bemesten en onderhoud van het verhuurde, bleef achterwege en zorgde voor verdere verwaarlozing en verarming van deze gronden. Wat restte in deze geldverspillende droogmakerij waren slechts kwellen en poelen, vol gebonkte gaten en rietland, waarin alleen waterwild een veilig onderkomen had.

Decennia lang waren overheden er niet in geslaagd om deze droogmakerij volledig te ontginnen, maar in 1838 leek het tij eindelijk te keren. Een eerste aanzet daartoe werd gegeven door Zijne Majesteit de Koning bij een Besluit van 27 juni 1836. Hij benoemde een commissie die bestond uit de Gouverneur van de Provincie Utrecht Mr. L. van Toulon en verder de heren J. Verdam, burgemeester van Mijdrecht, H. van Wieringen, grondeigenaar en A. Verdam Azn., notaris te Mijdrecht. De noodzakelijke ondersteunende kennis van handelen zou aangereikt worden door de heren L. van Heusden uit Uithoorn en J.H. Elsmeijer uit Noorden, respectievelijk provinciaal hoofdingenieur en opzichter van de nog uit te voeren werken. Alle aandacht werd van begin af aan gericht op het sterk wisselende waterpeil en het daarmee samenhangende functioneren van de aanwezige molens. Daartoe werden de vier molens aan de Nes gereconstrueerd en de drie nog aanwezige scheprad/vijzel molens aan de Kerkvaart werden, na herbouw van de vierde, verbouwd tot twee gangen onder- en boven molens.

Ongetwijfeld zal dit tot mislukken gedoemde project met argusogen en het nodige cynisme zijn gevolgd,

Overzichtskaartje van de tweede Bedijking.

maar van begin af aan verbeterde de toestand en de commissie kon op 24 oktober 1850 ontbonden worden. De uiteindelijke verkoop vond plaats op maandag 6 september 1852 in het Raadhuis van Amsterdam. De Eerste Bedijking kwam voor fl. 203.000,- in handen van de heren Van Haeften en Arie Fopz. Mijnlieff, een steenfabrikant uit Ouderkerk aan de IJssel, die van begin af aan bezig bleven met het aanbrengen van verbeteringen. Want ondanks het aanbrengen van duikers en het verbeteren van waterwegen bleef de afwatering het zorgenkind. In 1862 werd dan ook besloten een aanvraag in te dienen voor het bouwen van een nieuw stoomwerktuig aan de Amstel, op een steenworp afstand van het eerder afgebroken stoomgemaal. In juni werden voor dit gemaal de noodzakelijke vergunningen afgegeven en de machine kon op 4 maart 1863 in gebruik worden genomen.

Vanaf dat tijdstip kon hardop gesproken worden over vooruitgang en werden onverwachte tegenvallers beter beheersbaar. Volgens overlevering is de huidige fundering en behuizing van dit gemaal, "Petronella", nog voor een groot deel authentiek.

Aanvankelijk lag het in de bedoeling dat bovengenoemde eigenaren ook het droogmaken van de Tweede Bedijking voor hun rekening zouden nemen. In het octrooi van 1789 was namelijk vastgelegd dat de betrokken ingelanden hun consignatiegelden in de kas van de Eerste Bedijking moesten storten. Het lag - gezien de ligging - voor de hand dat de beide droogmakerijen later niet alleen verbonden maar tevens bemalen zouden worden. De beide eigenaren echter stonden bepaald niet meer te dringen en hadden vermoedelijk lering getrokken uit alle beslommingen aangaande hun kort daarvoor verworven bezit. Bovendien was er nog steeds geen beslissing genomen hoe en op welke wijze er uitgemalen zou gaan worden. Rechtstreeks op

de Amstel leek een optie, maar dit zou inhouden, dat er een waterbekken met een duur sluisstelsel aangelegd moest gaan worden, hetgeen zou betekenen dat de Hoflandse molen aan de bemaling onttrokken zou worden.

De noodzakelijke beslissing liet lang op zich wachten, mede omdat dit nog al gevoelig lag bij het Bestuur van "het Oppercollegie der acht Stichtse Polders", gezien het voorval uit 1805. Men was toen zonder toestemming met vijzelmolens (in plaats van de schepradmolens met een veel geringer vermogen) gaan uitmalen op de gemeenschappelijke ring. Het snel stijgende water in de boezem zorgde er voor dat de ingenieur van de droogmakerij moest ingrijpen en het Bestuur van de Eerste Bedijking toen gelastte om direct met uitmalen te stoppen, om daarmee een dreigende overstroming te voorkomen.

Nadien tikte de tijd langzaam maar zeker weg, terwijl de opdracht om de Tweede Bedijking binnen vier jaar droog te malen overeind bleef. Die besluiteloosheid droeg er toe bij dat de beide eigenaren besloten om er definitief vanaf te zien. Er werd overeengekomen dat de eerder gestorte fl. 20.000,- consignatiegelden terug zouden vloeien naar de kas van het Bestuur van de Tweede Bedijking. Uiteindelijk moest men wachten tot 1868 toen, met de invoering van het Bijzonder reglement voor het Groot Waterschap de Ronde Venen, een akkoord zou worden bereikt met de sterk van mening verschillende polderbesturen.

De Droogmakerij van de Tweede Bedijking zou een heel ander beeld en verloop gaan krijgen. Niet alleen omdat deze met een oppervlak van 211 morgen (160 hectare) een kwart kleiner was, maar omdat deze in eigen beheer uitgevoerd zou gaan worden. J.G. de Voogt, die in 1852 benoemd was tot burgemeester in Mijdrecht en Wilnis, zou het project aan gaan sturen en hield daarmee de lijntjes heel kort. Hij slaagde er in om de juiste mensen met kennis van zaken bijeen te krijgen en onderhield zeer nauwe (familie)banden met Van Wieringen en Verdam. Het plan voor aanbesteding en uitvoering werd op papier gezet door opzichter Boote de Vries, meester timmerman en molenbouwer in Wilnis en werd geraamd op fl. 43.500,-. Op 12 oktober 1852 werd het aangeboden en goedgekeurd door het Bestuur van de Droogmakerij en bekrachtigd door Gedeputeerde Staten van Utrecht op 23 december 1852. Men kon gebruik maken van een deel van de dijk die eerder was aangelegd voor de Eerste Bedijking. Maar uit een schouw bleek duidelijk dat deze nog te wensen overliet.

In het najaar van 1852 kon worden begonnen met de

Fijnje van Salverda.

werkzaamheden en zeven maanden later, met uitzondering van de doorvaarten bij molen nr. 5 aan de Kerkvaart en die bij de Hoflandse molen, kon de ringdijk door de aannemers Jan van Leeuwen en G. Prook uit Mijdrecht worden opgeleverd. Een succesvolle aanpak dankzij opzichter de Vries, die gewezen had op de beschikbaarheid van vele arbeiders, die in de winterperiode vaak geen werk hadden en dan terugvielen op de bedeling. Zo sneed het mes aan twee kanten.

Omdat toestemming voor het uitmalen op de ringsloot uitbleef, werden op verzoek van één der ingelanden, de heer J.P. Mahlstede uit Uithoorn, tussentijds de plannen nog eens tegen het licht gehouden. Hij drong aan om een laatste kostenvergelijking te maken tussen een windmolen (fl. 1665,-) en een stoomgemaal (fl. 2185,-) met voldoende capaciteit om - zonodig - direct op de Amstel te kunnen lozen.

Na rijp beraad en de nodige berekeningen werd in plaats van de geprojecteerde achtkantige windmolen met een hellende vijzel, gekozen voor een stoomgemaal, dat zou gaan lozen op de Mennonieten wetering. En dan specifiek voor het model met een persbuis dat was uitgewerkt door de heer Fijnje van Salverda, hoofdingenieur van Waterstaat in Gelderland. De opdracht voor de bouw en inrichting van het gemaal werd gegund aan Neering en Bögel en Comp. te Isselburg in Pruisen. Tussentijds had het Oppercollegie zich gunstig uitgesproken over de aangebrachte wijzigingen in de besluitvorming. In november 1853 kon begonnen worden met werkzaamheden die noodzakelijk waren voor de fundering van het te bouwen stoomgemaal. Als locatie werd gekozen voor die aan

de (huidige) Ringdijk Tweede Bedijking, waarvan de restanten t.h.v. huisnummer 29 onder het wegdek zijn achter gebleven.

Daarvoor werd de benodigde grond aangekocht van H. van Wieringen en nadat W. Burggraaf, als pachter van de hofstede van Hendrik van Wieringen, schadeloos was gesteld, kon de Mennonietenwetering worden afgedamd. De slechte samenstelling van de aanwezige drassige grond zorgde er voor dat de ingeslagen damwanden in de vijf meter diepe funderingsput naar binnen werden gedrukt. Toen dat met behulp van langere palen uiteindelijk slaagde en de ondervloer van de bekisting was aangebracht, was er opnieuw tegenslag. Het verslag richting Gedeputeerde Staten maakte duidelijk wat daarvan de oorzaak was. Niet alleen het storten was onzorgvuldig uitgevoerd, maar ook de samenstelling van het beton was niet goed. Dat werd duidelijk toen uitharding uitbleef. Het gevolg was dat, toen het grondwater werd uitgedampt, het natte beton zich ging vermengen met het slib. De werkzaamheden moesten worden gestaakt. Toen men een jaar later een nieuwe poging ondernam, liep dit vertraging op, omdat eerst de achtergebleven restanten beton geruimd moesten worden. Op 23 september 1854 meldde opzichter Boote de Vries dat de werkzaamheden aan de stoommachine naar tevredenheid vorderden. Andere, nog noodzakelijke werken werden een jaar later aanbesteed. De firma Wed. C. van der Helm en Zoon mocht voor (fl. 298,-) niet alleen de brug voor het gemaal aanbrengen, maar ook de kolenberg (fl. 158,-). Cornelis de Koning uit Uithoorn schreef als laagste in en mocht de werkplaats en de woning van de toekomstige machinist bouwen (fl. 1497,-).

Het huidige dijkgemaal aan de A.C. Verhoefweg.

De Vries vond het wenselijk om alvast uit te gaan zien naar een bekwaam persoon voor het bedienen van het stoomwerktuig. Het zou een goede gelegenheid zijn om deze van begin af aan mee te laten groeien, zodoende kennis op te doen en vertrouwd te geraken. Zijn gedachten gingen uit naar Jan Ploeg en zijn voordracht werd zonder enig commentaar door de ingelanden en Bestuur bekrachtigd.

Deze Mijdrechtse smid accepteerde dit aanbod en werd aangesteld als machinist in vaste dienst voor fl. 5,- per week. Een dienstverband dat later werd voortgezet als machinist van de Derde Bedijking en meer dan vijftig jaar zou duren. Na een jaar met onvoorziene tegenvallers kon in augustus, door notaris J.C. van der Heijden, het overbodig materiaal op de bouwplaats worden geveild en niet veel later werd begonnen met proefbemaalingen, die voorspoedig verliepen. Aanleiding dus om een officiële opening voor te bereiden. Op uitnodiging van burgemeester J.G. de Voogt begaf zich daarom op vrijdag 12 oktober 1855 een groot gevolg richting het stoomgemaal om dit officieel in gebruik te stellen. In een speciaal daarvoor geprepareerde tent werden vele loftuigen gericht aan de drijvende krachten, hoofdingenieur Jhr. J. Ort van Schonauwen en de Commissaris des Konings Mr. S. Baron van Heemstra, wiens naam - omgeven door een krans - op een gedenksteen van het stoomgemaal, was aangebracht. Nadat alle plichtplegingen vervuld waren, werd de terugreis aanvaard richting Gemeentehuis voor een gezamenlijke "vriendschappelijke maaltijd". Het totale kostenplaatje van die feestelijke dag was fl. 393,11.

Vier jaar na zijn aantreden als burgemeester had J.G. de Voogt met zijn benoeming tot lid van het Oppercollegie der Acht Stichtse Polders in 1855 de nodige indruk achter gelaten bij het Waterschap.

Niet onbelangrijke gebreken zorgden er voor dat de machine zes weken stilgezet moest worden vanwege lekkende pakkingen, veroorzaakt door voortdurende trillingen van de stoommachine op de ondergrond. Maar ondanks het slechte weer kon men in 1856 in deze veel kleinere droogmakerij reeds enige percelen met koolzaad inzaaien. De beschikbare 176 bunder, die was onverdeeld in 19 kavels, werd door elf ingelanden beheerd en bouwman Johan Theodoor Brink kreeg in december 1858 als eerste vergunning om op kavel één, een woonhuis met schuur te bouwen. Na de droogmaking zou met behulp van een ijzeren duiker onder de Kerkvaart door de bemaling van deze droogmakerij worden overgenomen door de latere stoommachine en beide windwatermolens van de Derde Bedijking. Intussen hadden burgemeester de Voogt en zijn vertrouwelingen hun aandacht steeds meer gericht op de ten dele nog onverveende Derde Bedijking. De tijd begon namelijk te dringen, bij Koninklijk Besluit was eerder bepaald dat er vóór 1 januari 1854 een plan voor droogmaking moest zijn gemaakt. Maar daarvoor moest de noodzakelijke ringdijk twee jaar later gereed zijn om met bemaling te kunnen beginnen.

Op 30 juni 1868 viel definitief het doek voor het stoomgemaal van de Tweede Bedijking, toen de opstallen en inventaris werden geveild door notaris J.C. van der Heijden. De stoommachine kwam weer in handen van fabrikant Gebr. Schutte uit Amsterdam. Terwijl het gebouw en de woning door Leendert Jongeneel werden aangekocht t.b.v. Krijn Schoenmaker. Twee maanden later zou J.G. de Voogt benoemd gaan worden tot voorzitter van het Waterschap van de Tweede Bedijking.

De Notaris J. C. VAN DER HEYDEN, gevestigd te Mijdrecht, zal op **DINGSdag 30 JUNI 1868, des middags ten 12 ure, in het Gemeentehuis te Mijdrecht, in het openbaar Veilen en Verkoopen:**
Eene **STOOMMACHINE van 17 Paardenkrachten, met **STOOMKETEL**; benevens de gebouwen van het Stoomgemaal; alles gediend hebbende tot droogmaking van den 2den Bedijking-Polder Hofland onder Mijdrecht.**
Alles breeder bij biljetten omschreven, waarvan op franco aanvraag een exemplaar ten kantore van bovengenoemden Notaris te verkrijgen is.
Aanwijzing geschiedt door J. PLOEG, Machinist van de 3de Bedijking te Mijdrecht, bij wien zoomede ten kantore van genoemden Notaris nadere inlichtingen te bekomen zijn.
(15400)

Aankondiging van de veiling.

Bronnen:

- Stoombemaling in Nederland 1770 - 1870 door K. van der Pols en J.A. Verbruggen.
- Mijdrecht meer dan veen alleen door Drs. E.A.G. van den Bent en Drs. C.M.P.F van den Broek.
- De Ronde Venen ... een omgekeerde wereld door E.J. Rinsma.
- Rijksarchief Utrecht.
- Archief Groot-Waterschap Ronde Veenen.
- De correspondentie van J.D. Huichelbos van Liender met James Watt, een proefschrift van J.A. Verbruggen.
- Korte notulen van directeurs der droogmakerij onder Mijdrecht.
- Beknopt overzicht van de vervening en droogmaking onder Mijdrecht.
- Archief AGV Waterschap Tweede Bedijking.
- Beknopt overzicht van de Bedijkingen onder Mijdrecht 1864.
- RAU Toegang 79 - Invnr. 5240.

Tenslotte een woord van dank aan M. van Balgooi, W. Timmer en W. Becker.

Oude spulletjes?

Gaat u de boekenkast of zolder uitruimen?
Heeft u materiaal dat interessant is voor de Historische Vereniging?

Neem dan contact op met dhr. P. van Golen:
Telefoon: 0297 - 261 672, E-mail: apvgolen@hetnet.nl

In Vinkeveen mocht alles en kon alles

Door Joop Frankenhuizen

Eind september is het misschien weer zover. De jaarlijkse kermis in Vinkeveen. Eén van de verworvenheden, daterend uit de jaren van de turfwinning, wanneer verveners, met de winter in aantocht en de turf veilig op het land, het einde van weer een zwaar seizoen willen vieren. Gaandeweg ontardt die viering echter steeds meer in een kermis met uitingen die niet altijd stroken met ieders opvattingen. Niet verwonderlijk dat er tegenkrachten ontstaan die alles in het werk stellen de kermis te doen stoppen, maar die vooral de verschillen tussen katholiek en protestant blootleggen.

De eerste tegenkracht

De eerste tegenkracht komt in 1853 uit onverwachte hoek. Nederland krijgt te maken met de gevolgen van cholera. Begonnen in Rotterdam, daarna als een vlek over het land uitgevloeid. Mensenmassa's zouden de verspreiding ervan verergeren, reden waarom kermissen en jaarmarkten al snel door de overheid worden verboden. Maar niet in Vinkeveen, want de katholieke meerderheid in de Vinkeveense gemeenteraad houdt niet zo van geboden en zeker niet als die van hogerhand worden opgelegd. Een en ander komt naar buiten in een brief van de burgemeester van Abcoude, die zijn Vinkeveense collega, Frederik baron van Utenhove (1872-1893), vraagt hoe het staat met het raadsbesluit

waarin de kermis in Vinkeveen eerst wel en daarna weer niet verboden zou worden. De burgemeesters van Wilnis en Nieuwer Amstel stellen dezelfde vraag. Abcoude laat weten, vanwege de cholera, geen toestemming te verlenen tot dansen of spelen op violen (wat dansen uitlokt) of andere instrumenten.

Een tweestrijd ontbrandt

Als de epidemie eenmaal is weggeëbd, komen de jaarlijkse kermissen weer terug en daarmee ook de tegenstanders. In september 1875 dringt de kerkenraad van de Nederlands-Hervormde gemeente er bij B&W op aan de kermis op te heffen. In veel dorpen en steden is dat al gebeurd. "Er zijn voor het houden van kermis-

sen geen afdoende termen te vinden en ergerlijke tonelen, losbandigheden en buitensporigheden kunnen op die manier worden voorkomen," schrijven ouderlingen en diakenen. Het verzoek wordt door de gemeente afgewezen omdat het te laat zou zijn ingediend. Een jaar later volgt weer een verzoek. De zondag moet geen zondendag worden. De overwegend katholieke raad legt het verzoek naast zich neer. Wat de kerkenraad ook probeert, alle verzoeken nadien worden genegeerd. Ieder jaar gaat de kermis gewoon door tot het ook pastoor Van Groeningen te bar wordt. Op 29 maart 1879 verzoekt hij de gemeenteraad de kermis af te schaffen in verband met "de vele misbruiken op moreel en sociaal gebied en ook de schromelijke ontheiliging van de dag des Heeren." Het gevolg is dat de kermis van 1879 wordt verboden. Vier jaar later, in februari 1884 herhaalt de pastoor zijn verzoek. Dit keer vanwege veronderstelde ongeregelde heden en bevordering van de zedelijkheid. Dit verzoek wordt door de gemeenteraad gehonoreerd en in juli wordt het raadsbesluit door Gedeputeerde Staten bekrachtigd.

Acht dagen oorlog

Kort daarop breekt de hel los. Heel Vinkeveen komt in opstand en ernstige ongeregelde heden breken uit. De burgemeester kan het met zijn schamele politiemacht niet redden en zoekt hulp bij het leger. Die komt in de vorm van een wachtmeester en vier ridders van de veldartillerie: vijf gewapende soldaten te paard. Veel te weinig, zo blijkt, want de paarden en manschappen zijn weerloos tegen het gooien van stenen vanuit de huizen, die veelal door water gescheiden zijn van de weg. Acht dagen lang duurt de volksopstand tegen het opheffen van de kermis. Pas daarna keert de rust terug.

Gemeenteraad houdt voet bij stuk

Het volk heeft de opstand gewonnen en de kermis komt gewoon terug, is de gedachte bij velen. De vraag alleen is hoe, want ook in de jaren na de opstand volgt van protestantse kant keer op keer een regen van bezwaren, die allemaal tot doel hebben de kermis weg

te krijgen of de duur er van in te korten. De voornamelijk katholieke gemeenteraad weet echter niet van wijken en heeft er zelfs geen enkele moeite mee eerder genomen besluiten, die de klagers tegemoet komen, ongedaan te maken.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog wordt de kermis vanwege 'tijdsomstandigheden' stilgelegd. Direct daarna wordt de draad weer opgepakt. Zo wil de 'Maria Vereniging' in 1919 dat de cafés 's avonds om 12 uur sluiten. Een jaar later volgt de 'Vereniging van het Kruisverbond'. De hele kermis moet 's avonds om 11 uur dicht. B&W gaan deels mee en willen er half twaalf van maken. Maar ook dit lukt niet. De gemeenteraad laat alles bij het oude.

Een onverwachte wending

Op 7 juli 1933 zijn elf van de twaalf leden van de Vinkeveense gemeenteraad bijeen in de raadszaal van het gemeentehuis. Het loopt tegen middernacht, de vergadering is bijna afgelopen en de rondvraag begint. De heer Verrips, lid van de Anti Revolutionaire kiesvereniging, krijgt het woord. Hij stelt voor de kermis voor 1933 af te schaffen. Als argumenten noemt hij de slechte economische toestand, de hoge werkloosheid en de bezuinigingen op de uitgaven die inwoners zich moeten getroosten. Iedereen schrikt op, want dit had men niet verwacht. De kermis stond toch niet op de agenda? Maar in die tijd is tijdens de Vinkeveense raadsvergaderingen veel mogelijk en de voorzitter staat toe het voorstel te behandelen. Raadslid Oussoren, lid van de Hervormde Kiesvereniging, steunt het voorstel zonder meer. Burgemeester Mühlradt kijkt bedenkelijk. Het voorstel overvalt hem. "Dat kost de gemeente fl. 400,- aan opbrengsten vermakelijkheidsbelasting", is het eerste wat hem invalt. Verrips laat zich niet uit het veld slaan. Hij hamert op de slechte toestanden in de veenderij en vindt "dat tijdens de kermisdagen vele niet nodige uitgaven worden gedaan, ook door gezinnen die zulks niet kunnen voteren." Raadslid Smit, ook lid van de Hervormde Kiesvereniging, verwijst naar de periode 1914-1918. Ook toen is de kermis afgeschaft, dus waarom dan nu niet?

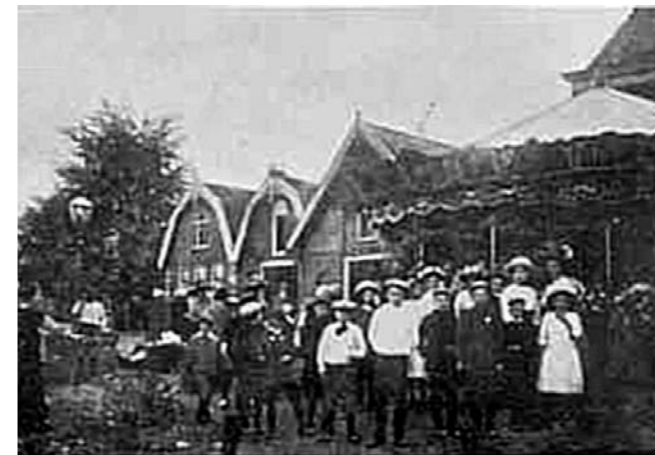
Het gaat om vermaak

De katholieke raadsleden zijn het met de argumenten van protestante kant niet eens. Zij vormen een meerderheid in de Vinkeveense raad, alleen zijn dit keer de meningen verrassend genoeg niet gelijkgestemd. Wat dat betreft heeft Verrips zijn 'overval' goed gepland. Kolenberg, lid van de Rooms Katholieke Kiesvereniging, laat weten dat het op de weg van de overheid ligt maatregelen tegen uitwassen te treffen. Maar dansen is thans het vermaak van de jeugd en als dat hier wordt belet dan zal het elders worden gezocht en komen de verteringen niet ten gunste van deze gemeente. "De

Kermis Demmerik.

Kermis 1931.

kermis is in deze gemeente door velen gewenscht en deze af te schaffen heeft niet mijne instemming”, aldus Kolenberg. Partijgenoot Aarsman laat weten vooraf niets geweten te hebben over het afschaffen van de kermis. De vergelijking met 1914 wijst hij af. “Gesproken wordt over een economische crisis of economische oorlog. Evengoed kan men spreken over een gekkenhuis en de kermis aan deze inzichten te offeren heeft geen zin. Menig middenstander zal door inkomstendering nog verder in het moeras komen” Na stemming blijkt het voorstel van Verrips met 6 tegen 5 verworpen. De zes tegenstemmers zijn allemaal lid van de R.K. StaatsPartij.

Een tegenvoorstel

Na de stemming blijkt de katholieke wethouder Van Vliet moeite te hebben met de nipte afwijzing. Toen hij verdeeldheid binnen zijn fractie opmerkte, heeft hij eerst lang nagedacht waarna hij besloot om met Verrips mee te gaan en de kermis af te schaffen.” Nu dit voorstel is afgeblazen komt hij met een tegenvoorstel. In 1933 geen drie, maar twee dagen kermis. Partijgenoot Kooijman steunt hem zonder meer. Helemaal afschaffen was hem ook iets te veel, maar met twee dagen kermis kan hij leven. De aanvallen van de andere katholieke partijgenoten pareert de wethouder met de opmerking dat nu deelnemen aan een debat voor hem geen zin heeft, omdat hij toch al van plan was met dit voorstel te komen. Na stemming wordt het voorstel van de wethouder met 6 tegen 5 aangenomen.

Op deze laatste stemming volgt een officieel raadsbesluit van de gemeente Vinkeveen en Waverveen. “De kermis of jaarmarkt te Vinkeveen zal te beginnen met het jaar 1933 aanvangen op de laatste Woensdag der maand September des voormiddags 9 uur en eindigen des Donderdags daarop volgende des avonds 11 ½ uur.”

Toch weer terug naar af

Het raadsbesluit de duur van de kermis terug te brengen naar twee dagen brengt Vinkeveen weer in beweging. Hun kermis is in het geding. Krap drie weken later volgt weer een raadsvergadering. Op de agenda staat een verzoek van J.C. Okkerse, gesteund door 285 burgers, om het raadsbesluit te herzien en de kermis, net als vroeger, op drie dagen te houden. Aarsman verdedigt het niet unanieme stemgedrag van de r.k. fractie in de vorige vergadering. Er was toen geen overleg vooraf geweest omdat het voorstel van Verrips onverwacht ter tafel kwam. Nu is de fractie wel bijeengewees en is besloten om de kermis op drie dagen te houden met als sluitingsuur half twaalf wettelijke tijd. Verrips betreurt de houding van de r.k. fractie. Hij herhaalt zijn standpunt dat in slechte economische tijden de overheid geen gelegenheid moet

geven onnodige uitgaven te maken. Mühlradt heeft het moeilijk. De r.k. fractie is weer eensgezind en in het openbaar wordt al gesproken het raadsbesluit van 7 juli 1933 voor vernietiging voor te dragen. Na stemming blijkt het voorstel van Okkerse met 7 tegen 4 te zijn aangenomen. Het nieuwe raadsbesluit trekt het besluit van 7 juli 1933 in en stelt de kermis op drie dagen en de sluitingstijd op vrijdagavond half elf. Daarnaast zal ook de APV worden aangepast. Dat wethouder Van Vliet met zijn actie tegen de kermis zijn politieke doodvonnis heeft getekend, wordt hem bij de eerstvolgende raadsverkiezingen duidelijk gemaakt.

Eind goed, al goed

In augustus volgt weer een poging van de kerkenraden van de Hervormde gemeente Vinkeveen en Waverveen en van de Gereformeerde kerk Vinkeveen. Zij willen dat de burgerlijke gemeente terugkomt op het besluit “inzake de dagen waarop in deze gemeente kermis zal worden gehouden” B&W stellen voor dit verzoek voor kennisgeving aan te nemen. Ook hierover wordt in de raad weer druk gedebatteerd. Oussoren laat namens zijn fractie weten in te stemmen met het protest van de kerken. Verrips blijft aandringen het genomen besluit terug te draaien want “op de kermis geschieden dingen in strijd met de geboden Gods.” Met 7 tegen 4 besluit de raad het verzoek van de kerken voor kennisgeving aan te nemen.

In 1934 komt er eindelijk een einde aan de pogingen de Vinkeveense kermis een halt toe te roepen. De heren J.C. Okkerse en L.P. Samsom, resp. voorzitter en waarnemend secretaris van de het comité tot behoud van de kermis, verzoeken de gemeente terug te komen op het besluit van 1933 en de sluitingstijd weer op half twaalf te stellen. Dit voorstel wordt met 6 tegen 5 aangenomen.

Twee jaar lang is er in de Vinkeveense raad gepraat met onwrikbare uitgangspunten in het achterhoofd waardoor conclusies al bij voorbaat vaststonden. Uiteindelijk hebben de voorstanders van de kermis gewonnen. Jammer dat daarmee de kloof tussen katholiek en protestant alleen maar groter is geworden. Gelukkig zullen decennia later de standpunten losser worden, maar dan blijkt ook de interesse voor de Vinkeveense kermis sterk verminderd en daarmee ook de excessen waartegen het allemaal begonnen was.

Waarom toch dit alles?

De oudere Vinkevener kent desgevraagd het antwoord. In Vinkeveen mocht alles en kon alles. Wetteloosheid? Nee, niet echt. Als wij op de plas een kennis tegenkomen die we begroeten met “Hoi, stroper”, dan moet je daar echt niks achter zoeken. Vrijheid, blijheid. Hun kermis was altijd de kermis in het noordwestelijk deel van de provincie Utrecht. Iedereen kwam naar Vinke-

veen. Mijdrecht was een wandelstokkendorp, waar je geen kermis kon vieren en in Abcoude was het net zo. De kermis daar stond in Vinkeveen bekend als het koninginfeest vanwege de vele hoge hoeden die er paradeerden. Echte Vinkeveners weten het zeker. Kermis heeft alles met het geloof te maken. In het katholieke Vinkeveen mocht veel meer dan in het door protestanten bestuurde Mijdrecht of Abcoude. Geen opgeheven wijsvingertjes in Vinkeveen. Al pratende komen dan de verhalen van vroeger los. Verhalen over de beestenboel op de vrijdagavond, de laatste avond, met het einde van de kermis in zicht. Verhalen over messenstekerij en sterke drank in bierflesjes in het café

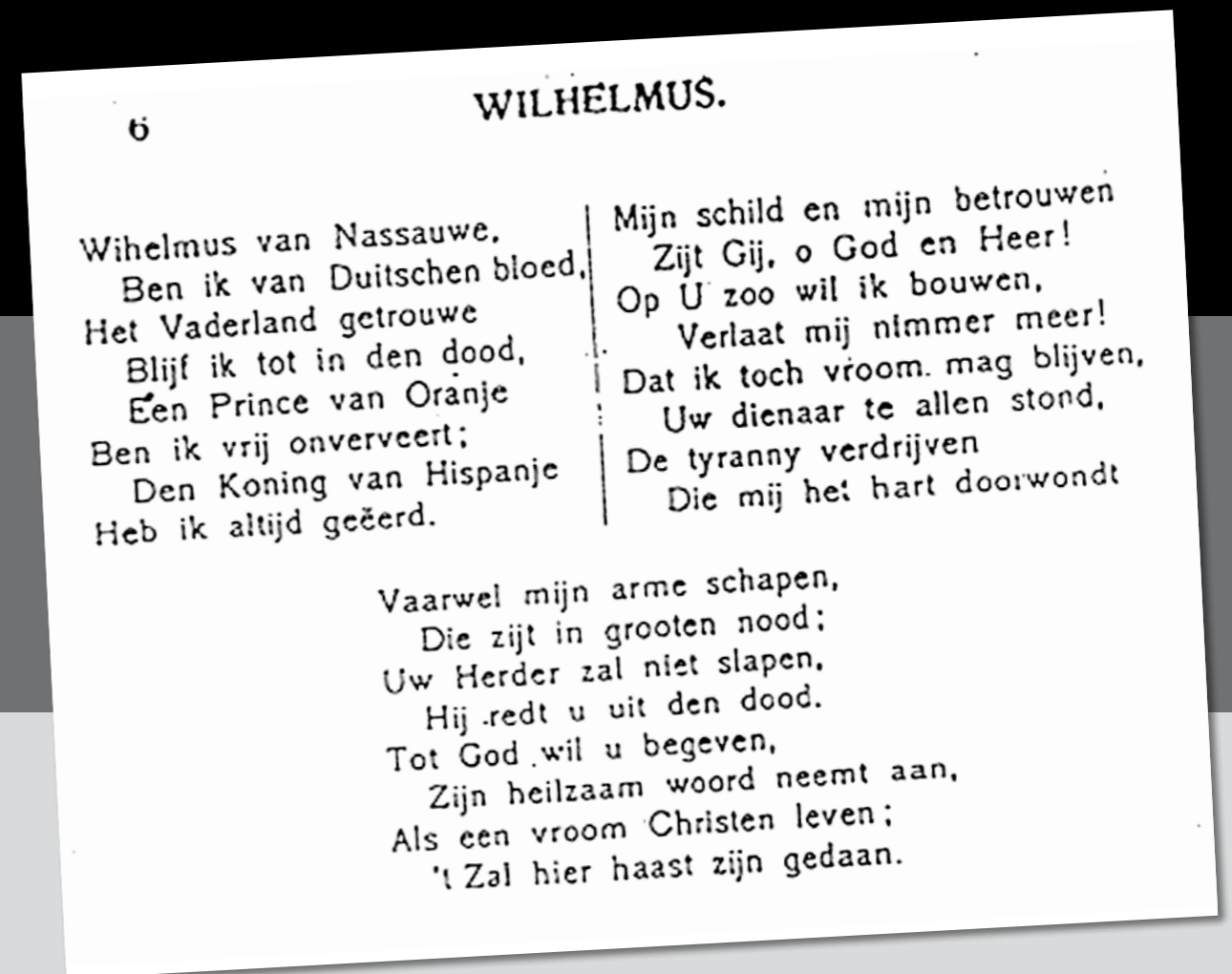
naast het raadhuis. Verhalen over boerenzoons die zich tijdens de kermis plotseling oude vetes herinneren en halfdronken proberen met hun klompen elkaar de hersens in te slaan. Verhalen over de draaimolen die steevast voor het gemeentehuis moest staan, de schiettent en de ton waarin tegen de steile wand motorrijders voor het nodige spektakel zorgden. Dit alles is nu verleden tijd. De echte Vinkeveense kermis bestaat niet meer. Een stukje geschiedenis is wat resteert.

Bron:

- Raadsverslagen gemeente Vinkeveen-Waverveen tot 1936.

Kent u ze nog?

Op woensdag 3 en donderdag 4 september 1913 vierde Mijdrecht 100 jaar onafhankelijkheid. De muziekverenigingen ‘Zang en Vriendschap’ en VIOS zongen en speelden ‘Vaderlandsche liederen’. En dan speciaal voor onze voetballers. Kent u de teksten nog?

Surfen op het web

Door Jaap Meulstee

Het wereldwijde web is een onuitputtelijke bron van informatie. In ons kwartaalblad wijzen we met regelmaat op mogelijk interessante sites voor geschiedenisliefhebbers. Deze keer een aantal sites die betrekking hebben op algemene geschiedenis.

Verjaardagen

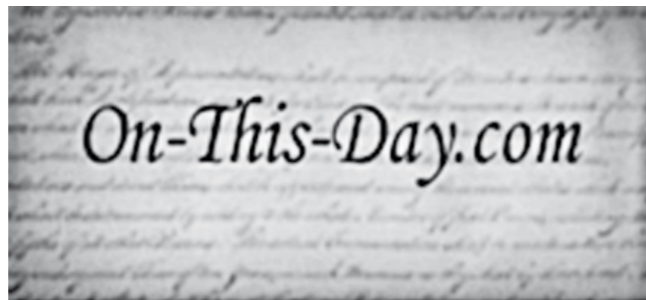
Het aantal originele verjaardagscadeaus is enorm. En het is nu niet zo, dat we u via de Proosdijkoerier tips willen geven om presentjes op te leuken, maar het zal niemand ontgaan zijn dat ook de commercie gretig

gebruik maakt van de nostalgische voorliefde van veel consumenten. Historici onder ons zullen zeker eens overwogen hebben om een bekende of geliefde een verjaarscadeau te geven met een historische ondertoon. Hierbij voeren de 'gewone' boeken wellicht de boven-toon. Maar tegenwoordig kan er veel meer. Kranten uit het geboortjaar van de jarige, bekens of andere prullaria met opdruk, complete videoprogramma's of dvd's uit het geboortjaar met muziek en tv-fragmenten uit de bewuste periode. Kortom, er is veel mogelijk om samen genoeglijk terug te denken aan de vervlogen tijden van vroeger.

In het verlengde hiervan tippen we u via deze rubriek graag voor het volgende: de website 'uendoen.nl'. Op deze site treft u diverse foto's van opzienbarende gebeurtenissen van de datum, die u zelf ingeeft. De openingssite is de geldende datum van de dag, maar in het menu bovenin de site kunt u elke gewenste datum invoeren en vervolgens ziet u met foto's geïllustreerd wat er in andere jaren op deze datum gebeurd is. Grappig om aan te refereren natuurlijk. Maar natuurlijk ook leuk om gewoon eens te kijken wat er op uw geboortedag of trouwdag in de diverse jaren gebeurd is.

Een variant op deze site is de website 'on-this-day.com'. Via de 'search'-knop is weer elke gewenste datum op te geven en in een mum van tijd heeft u een reeks van historische gegevens, die op deze datum in de annalen terecht gekomen zijn.

En niet dat het historisch gezien nu zo indrukwekkend is, maar het is bijvoorbeeld best wel grappig om te lezen dat op mijn negende verjaardag de Beatles hun eerste album in de Verenigde Staten op de markt brachten. In het verlengde hiervan is het wellicht aardig om eens te

kijken op 'vandehakopdetak.nl'.

Op deze site vindt u de geschiedenis vanaf 1954, een zoektocht die gemaakt is door vormgever Pieter van den Berg. Van elk jaar een mooi chronologisch overzicht: erg handig voor als u eens wat informatie op een rijtje moet zetten over een bepaald jaar.

Leegeland archieven

De 'gewone' geschiedenis krijgt in de officiële historische literatuur slechts mondjesmaat aandacht. De meesten van ons zijn echter gewone mensen en vaak ook geïnteresseerd in gewone dingen. De populariteit van onze Koerier rubriek 'Was er nog nieuws' onderstreept dit. Welnu, om hieraan tegemoet te komen, bestaan er diverse sites, die de 'gewone' geschiedenis alle ruimte geven. Zo komt u via de site 'allegaarsarchieef.nl' op een website met per provincie weer schatten aan informatie.

Alledaags Archief wordt geschreven en beheerd door Raymond Uppelschoten, historisch onderzoeker en publicist. Hij doet archiefonderzoek voor bedrijven, overheden, instellingen en particulieren. Hij ontwikkelt daarnaast lespakketten en publiceert over lokaal-historische onderwerpen. Vanuit deze site worden we doorgelinkt naar de Leegeland archieven. Leegeland Archief wordt geschreven en beheerd door medewerkers van Het Leegeland, projectbureau voor activiteiten waarbij u de techniek achter het (historisch) landschap beleeft. Met deze weblog maakt Het Leegeland de verhalen over techniek en landschap in de Nederlandse archieven toegankelijk.

Forten info

Bij de versterkte aandacht dit jaar voor de forten in onze regio past natuurlijk ook de tip om eens te surfen langs de digitale informatie hierover. Zo is de webpagina 'forten.info' een uitstekend startpunt voor alle

mogelijke achtergrondinformatie over de vele forten in Nederland en dus ook over onze regio. Nieuwsbrieven, boekentips, beschrijvingen van de Hollands

Waterlinie, de Stelling van Amsterdam en van diverse forten apart. Informatie over diverse musea, toeristische tips en verhalen over forten in andere landen. Een waar walhalla voor de fortenliefhebber, en dat zijn we dit jaar allemaal.

Beeldbanken

De hedendaagse mens is nogal visueel ingesteld. Zo is het eigentijdse onderwijs vooral gericht op het zo visueel mogelijk aanbieden van de lesstof. Waar de meeste lezers van de Proosdijkoerier wellicht prettige herinneringen hebben aan de vertelkunsten van hun geschiedenisleraren, is het in het tegenwoordige onderwijs zo, dat we werkelijk alles met beelden of vaak zelfs bewegende beelden kunnen illustreren. Een mooi hulpmiddel hierbij is de website 'beeldbanken.startpagina'.

Beeldbanken tonen online historisch beeld- en videomateriaal over steden, dorpen en gehuchten, provincies, landen en tal van uiteenlopende onderwerpen. Op de site kunt u verder kijken bij het ANP, het Polygoon, Cultureel Erfgoed, "Ja zuster, nee zuster" en bijvoorbeeld ook het onlangs gelanceerde 'Dotkadata', met luchtfoto's uit de tweede wereldoorlog. De beeldbank cultureel erfgoed geeft u bijvoorbeeld historisch inzicht in de Grebbelinie, Amersfoort, Simpelveld, kanalen, molens en diverse provincies. Mocht u alle tips uit deze rubriek uitproberen, dan bent u gegarandeerd zo weer vele plezierige geschiedismomenten verder.

Wat is dit?

Eén van de doelen van Museum De Ronde Venen is zo veel mogelijk informatie over haar museumobjecten te verzamelen en te registreren, opdat deze behouden blijft voor toekomstige generaties. In de collectie van Museum De Ronde Venen zitten echter enkele objecten, waarvan zelfs onze deskundigen niet weten waar het voor werd gebruikt. Wij hopen dat u ons hiermee kunt helpen!

Over onderstaand object is ook weinig bekend. Zo weten we niet waar het vandaan komt en hoe het is gebruikt. Wat we wel weten is dat het geheel van ijzer is, en dat het 42 bij 36 cm is. Het is goed mogelijk dat er vroeger houten onderdelen aan hebben gezeten. Wie ons hier meer over kan vertellen, mag dit mailen naar: info@museumderondevenen.nl of bellen met 0297-262223. De gouden tip verdient een mooi boek uit de museumwinkel!

WILLISSTEE: Een dorpscentrum in wording

Door Piet Grundmann

Op woensdag 30 september 1970 werd het gymnastieklokaal van het dorpscentrum "Willisstee" in gebruik genomen door de christelijke school uit Waverveen, één van de toekomstige gebruikers. De hoofdonderwijzer de heer Dasler kwam met de leerlingen uit de hoogste klassen naar Wilnis en gaf de eerste gymles in het toen nog naamloze dorpscentrum. Op dat moment was de bouw van het dorpscentrum nog niet geheel voltooid, maar omdat 1 oktober de fatale datum was voor het verkrijgen van de onderwijssubsidie over het jaar 1970 werd met deze les vooruitgelopen op de officiële opening later in dat jaar.

De voorganger van Willisstee

De bouw van het dorpscentrum was niet van een leien dakje gegaan. Er was in de kom van het dorp Wilnis al sinds 1950 een voorziening aanwezig voor het houden van vergaderingen, toneel- en filmvoorstellingen, bruiloften en andere feestelijkheden, zoals de viering van Koninginnedag. Ook waren gymnastiektoestellen aanwezig voor het geven van gymlessen aan de leerlingen van de twee lagere scholen. De beide scholen, de Nederlandse Hervormde en de Christelijk Nationale school zouden in 1959 fuseren.

Kort na de Tweede Wereldoorlog werd de behoefte aan een dergelijke voorziening urgent maar de financiën ontbraken. Door een aantal leden van de beide protestantse kerken werd de Stichting Christelijk Verenigingsgebouw opgericht met het doel gelden in te zamelen voor de bouw en exploitatie van een eigen gebouw. Daartoe kwam er een zogenaamde "stuiversvereniging" tot stand, die bij de belanghebbende gezinnen een stuiver per week indende. Ook werden bij bevriende veehouders schapen geweid waarvan de

De Willisstee.

opbrengsten ten goede kwamen aan de oprichting van het verenigingsgebouw. Al die acties hadden succes want op zaterdag 7 januari 1950 kon het gebouw in aanwezigheid van het gemeentebestuur door de voorzitter de heer P.(Piet) Bluemink worden geopend en werd de naam "Eendracht" bekend gemaakt.

De voorbereidingen voor een modern dorpscentrum

De "Eendracht" heeft meer dan twintig jaren dienst gedaan en zeker in de eerste jaren in een grote behoefte voorzien. In de jaren zestig bleek dat het gebouw niet meer voldeed aan de te stellen eisen. Het houten gebouw verouderde snel en de gymnastiekvoorzieningen waren niet zodanig dat er goed onderwijs kon worden gegeven. Juist de opbrengsten uit het onderwijs waren de kurk waarop de exploitatie dreef. De onderwijsinspectie dreigde het gebouw af te keuren waardoor het subsidie zou komen te vervallen, maar zolang er geen alternatief was werd steeds ontheffing verleend.

Men heeft in die tijd niet stil gezeten, want al in 1959 was men er van overtuigd dat met het gebouw op die plaats niet kon worden doorgedaan. Op initiatief van de heer P.G. van Dam, landbouwer, raadslid en later wethouder, werd op maandag 8 juni 1959 te zijnen huize een commissie gevormd die plannen moest maken voor nieuwbouw. Er waren uitgenodigd mevrouw A. de Vries-den Hollander en de heren J.L.J. van Oeveren, gemeentesecretaris, de heer W.J. de Zeeuw, gemeenteontvanger, de heer C. de Jong, bankdirecteur en de heer J.P. Engel, landbouwer en later ook dijkgraaf. Van Dam wordt tot voorzitter gekozen en Van Oeveren tot secretaris/penningmeester

Er wordt besloten om de architect W. Brouwer te Alphen aan den Rijn opdracht te geven om een schetsplan en een kostenraming te maken. Zijn honorarium zou pas worden betaald op het moment dat de plannen uitvoerbaar werden. Indien de plannen geen doorgang mochten vinden dan moest de architect het zonder honorarium stellen.

Als plaats van vestiging werd gedacht aan het bouwterrein op de hoek van de Raadhuisstraat en Koningin Julianastraat. Voor de financiële kant van de plannen werd overleg gevoerd met de beide schoolbesturen, het bestuur van de "Eendracht" en de gemeente.

Ondanks deze vliegende start lukt het de commissie niet om de plannen van de grond te krijgen. Nieuwbouw op de huidige plaats was onmogelijk maar ook de gekozen plaats in de Raadhuisstraat was niet haalbaar. De grootte van het terrein was onvoldoende voor een gebouw dat aan de geëiste voorwaarden

voldeed en bovendien ontbrak parkeergelegenheid vrijwel geheel. Aan de oorspronkelijke eis om het toekomstige dorps huis in het dorpscentrum van Wilnis te vestigen kon derhalve niet worden voldaan. Verdere mogelijkheden ontbraken, zodat men in een impasse kwam te verkeren. Er was wat de vestigingsplaats betreft nog geen uitzicht op een goede plaats, want het bestemmingsplan "Veenzijde", later beperkt tot "Veenzijde I", was nog niet in werking. Dat zou nog enige jaren duren.

Eerst in 1963 lanceert de commissie een plan voor een dorps huis annex sportaccommodatie en bibliotheek. In totaal moest het gebouw - inclusief inrichting en grondaankoop - fl. 710.000,- kosten. Het zelfde bedrag waarvoor later het dorpscentrum zou worden gebouwd. Ook hierna werd helaas geen voortgang geboekt.

Huisarts H.E. der Weduwen neemt het initiatief

Omdat hij niet tevreden was met de voortgang heeft de toenmalige huisarts dokter Der Weduwen het initiatief genomen om de commissie opnieuw samen te stellen. In een brief van 15 november 1966 aan de nog steeds bestaande commissie doet hij daartoe enige voorstellen. Hij constateerde daarin dat de tegenstellingen tussen de drie in de commissie vertegenwoordigde verenigingen mogelijk de oorzaak kunnen zijn van de stagnatie. Om te voorkomen dat er twee commissies bezig zijn met hetzelfde doel wenste hij een commissie "nieuwe stijl" in het leven te roepen, maar dan wel in goed overleg met de bestaande commissie. De Stichting Maatschappelijk Werk van de provincie Utrecht, een toekomstige subsidieverleenster, achtte de bestaande commissie niet representatief voor alle plaatselijke groeperingen. Uit dien hoofde zouden de plannen nooit verwezenlijkt kunnen worden en niet voor overheids-subsidie in aanmerking kunnen komen. Met deze uitlegging men akkoord en de commissie werd hierop ontbonden. Al in deze vergadering werd een formule gevonden voor de bestuurlijke inrichting die geen bezwaren bij de overheden zou kunnen ontmoeten. Want er was subsidie nodig van het rijk, de provincie en ook de gemeente.

De commissie ging de behoefte peilen bij de diverse vereniging, waarbij ook rekening werd gehouden met eventueel nog op te richten verenigingen. Er werden 44 enquête formulieren verzonden waarvan er 35 ingevuld werden terugontvangen: 29 organisaties bleken behoefte aan vergader- c.q. sportaccommodatie te hebben. Na de behoefte te hebben gepeild werd ten overstaan van notaris Moesker te Mijdrecht op 9 oktober 1967 de "Stichting Dorpscentrum Wilnis" in het leven geroepen, waardoor de plannen konden worden uitgevoerd. Het bestuur van de stichting

bestond it de heren H.E. der Weduwen, voorzitter, J.H. Sneep, secretaris, G.H. Tijsseling, penningmeester, in 1968 opgevolgd door P.C. Grundmann en de leden J. Berkelaar, J. van der Horn, L. Verhoek en J. Kruiswijk.

De stichting startte onmiddellijk met het verkrijgen van voldoende eigen middelen en verzocht het college van burgemeester en wethouders om een aanloopsubsidie van fl. 1.000,-. Deze aanvraag had bij het college en de gemeenteraad nogal wat voeten in de aarde. De krenterigheid van het dagelijkse bestuur kwam hierin naar voren, want het college stelde de raad voor om slechts de helft van het gevraagde bedrag beschikbaar te stellen en dit bedrag later af te trekken van een definitieve subsidieverlening. Op een vraag van de Commissaris van de Koningin tijdens een vergadering in Jaarsveld, waarbij zowel de gemeentebesturen als de stichtingsbesturen van in oprichting zijnde dorpshuizen vertegenwoordigd waren, of de burgemeester achter de plannen van Wilnis stond antwoordde Der Weduwen: "Jawel, maar met zijn rug naar ons toe".

Verschillende raadsleden waren verantwoordigd over dit voorstel. De heer L. de Geus vroeg zich af of het college wel vertrouwen had in de nieuwe stichting en stelde voor het gehele gevraagde bedrag te voteren. Raadslid J. (Joost) Samsom wenste het gevraagde bedrag à fond perdu beschikbaar te stellen zonder verrekening achteraf. De heer Van Oostrom was van mening dat de duizend gulden een stimulans moest zijn voor de bevolking om ook bij te dragen in het verwezenlijken van de plannen. Uiteindelijk besloot de raad het gevraagde bedrag beschikbaar te stellen. Het is overigens nimmer verrekend!

Een realiseerbaar plan

Inmiddels was onder leiding van wethouder P.G. van Dam het bestemmingsplan "Veenzijde" van de grond gekomen en waren in 1968 de eerste woningen in aanbouw genomen. Veel jonge gezinnen uit de omliggende steden en gemeenten vestigden zich in Wilnis. De druk op het onderwijs en dus ook op de totstandkoming van het dorpscentrum nam zienderogen toe.

Het stichtingsbestuur - onder de inspirerende leiding van Der Weduwen - ging voort met het verkrijgen van gelden om aan het vereiste eigen bijdrage van circa fl. 30.000,- te komen. Niets werd geschuwd om dit te verwezenlijken. Drie maal werd in de "Eendracht" een grote bazaar gehouden met behoorlijke opbrengsten. Ook van sponsoren werden bijdragen gevraagd en gekregen, zoals van Johnson Wax te Mijdrecht en van andere bedrijven en particulieren. Er werd een huis-aan-huis actie opgezet, een Oranjebal werd gevierd en er vonden rondvluchten plaats boven Wilnis. Bovendien kon door inbreng van arbeid tijdens de bouw door

vele vrijwilligers de eigen bijdrage uiteindelijk vastgesteld op meer dan fl. 50.000,-.

Intussen was met de architect J.W. van Hemert te Loosdrecht, die bekend was met utiliteitsbouw, contact gelegd voor het maken van de schetstekeningen, het bestek en de begroting van bouwkosten. Met de gemeente werd onderhandeld over de plaats van vestiging en de aankoop kosten van de grond. Er was in het zuidwesten van het bestemmingsplan "Veenzijde I" een terrein beschikbaar waar het toekomstige gebouw met de benodigde parkeergelegenheden kon verrijzen. Het bestuur verzocht om de grond voor één gulden aan de stichting te verkopen. De gemeente was hier echter niet toe bereid want dit zou een tekort opleveren in de grondexploitatie van het gehele plan en daar was niet over te praten. Uiteindelijk werd men het eens over een bedrag van fl. 60.000,-.

Instructiebad in Wilnis

In de tussentijd werd het initiatief genomen om te komen tot de bouw van een instructiebad, te bouwen bij het dorpscentrum. Dit kon echter niet alleen door Wilnis worden verwezenlijkt. In Mijdrecht waren reeds plannen ontwikkeld voor de aanleg van een overdekt zwembad. In Vinkeveen was een openluchtbad in de Vinkeveense Plassen, dat niet meer voldeed aan de steeds strenger wordende eisen. In verband hiermede werd die gemeente benaderd om mede te werken, ook financieel, aan de totstandkoming van een instructiebad in Wilnis. De gemeente stelde een aanloopsubsidie beschikbaar van fl. 1.250,-. Hoewel ook het Wilnise gemeentebestuur de gemeente Vinkeveen en Waverveen benaderde, mede omdat vanuit de gemeenteraad daarop was aangedrongen, wenste men in de buurgemeente niet mee te werken en ontwikkelde men daar zelf een plan.

Kostenraming en financiering

Nadat het definitieve bouwplan was goedgekeurd, konden de totale stichtingskosten als volgt worden gespecificeerd:

a. grondverwerving	fl. 60.000,-
b. bouwkosten incl. c.v.-installatie	fl. 547.920,-
c. architecten honorarium	fl. 42.000,-
d. inventaris, incl. keuken	fl. 49.000,-
e. afrondingen en onvoorzien	fl. 11.080,-

Totale stichtingskosten fl. 710.000,-

De kosten van de voor het onderwijs noodzakelijke gymnastiek toestellen werden door de gemeente gedragen.

Er waren vooral bij de gemeente nogal wat hobbels te

nemen voordat met de bouw kon worden begonnen, vooral financiële hobbels. Aangezien de plannen voldeden aan de eisen gesteld voor het verkrijgen van rijks- en provinciaal subsidie werden deze subsidies na goed overleg toegezegd. Anders lag het bij de gemeente Wilnis omdat het een zogenaamde artikel 12 gemeente was. Dit hield in dat voor iedere uitgave provinciaal toezicht en goedkeuring nodig was. Maar de financiering was rond te krijgen en er kon de volgende opstelling van inkomsten worden gemaakt:

a. rijkssubsidie	fl. 95.040,-
b. provinciaal subsidie	fl. 72.000,-
c. gemeentelijk subsidie	fl. 213.000,-
d. fondsen en N.S.F.	fl. 37.500,-
e. bijdragen bevolking, sponsors e.d.	fl. 50.460,-
f. geldlening	fl. 242.000,-

Totaal van de financieringsmiddelen fl. 710.000,-

Voor de gemeentelijke bijdrage was er een speciale regeling nodig omdat het geld ontbrak. Afsproken werd dat deze bijdrage door de stichting zou worden geleend en de rente en aflossing jaarlijks door de gemeente zouden worden vergoed. De totale geldlening werd dus bepaald op f455.000,-. Die kon bij de Rijkspostspaarbank worden afgesloten onder garantieverlening door de gemeente. Bij raadsbesluit van 29

oktober 1969, goedgekeurd door Gedeputeerde Staten van Utrecht op 12 december van dat jaar werd uiteindelijk alles geregeld, zodat het bestuur met de werkelijke bouw kon beginnen door het werk aan te besteden.

De bouw van het dorpscentrum en opening

De bouw werd aanbesteed en gegund aan het aannemersbedrijf van de Gebr. Veerhuis uit Wilnis als hoofdaannemer, onder voorwaarde dat de bouw op 15 september 1970 gereed moest zijn. De eerste paal werd geslagen op 7 maart 1970 door de heer T.G. Beijer, in herinnering aan zijn inmiddels overleden vader. De heer Beijer senior had in 1966 als eerste een schenking gedaan voor de realisering van het dorpscentrum. De bouw verliep voorspoedig, maar 15 september werd net niet gehaald. Daarom het nodig was om toch de onderwijssubsidie veilig te stellen voor 1 oktober 1970, zoals eerder vermeld. De realisering van het gebouw kon tenslotte zonder overschrijdingen van de begroting worden voltooid.

De feestelijke opening werd op zaterdag 10 oktober 1970 verricht door de secretaris-generaal van het Ministerie van Maatschappelijk Werk en op die dag werd de naam van het centrum onthuld. Hiervoor was een prijsvraag uitgeschreven en er werd gekozen voor de naam het plekje van Wilnis of wel: "WILLISSTEE".

Na de totstandkoming van het dorpscentrum is het "bouwbestuur" teruggetreden en heeft plaatsgemaakt voor een bestuur dat de exploitatie voor zijn rekening ging nemen.

Bron- en literatuurvermeldingen:

- RHC Breukelen, GA Wilnis.
- Persoonlijk archief van H.W. van Soest.
- Persoonlijk archief van de auteur F.A. Groenendijk en H.W. van Soest, Wilnis: over Vroeger en Nu.
- Fred de Wit, Mijdrecht, Wilnis en Vinkeveen in beeld.
- Stichting Dorpscentrum Wilnis, Willisstee 25 jaar 1970-1995

Rijwielvordering in de Tweede Wereldoorlog

Door Thimo Arts

In de Tweede Wereldoorlog hadden de Duitsers voor hun bewapening veel grondstoffen nodig. Doordat de Geallieerden met hun oorlogsschepen de aanvoer van veel grondstoffen uit andere landen blokkeerden ontstond er een groot gebrek aan ijzer en rubber die nodig waren voor het fabriceren van auto's en fietsen. De Duitsers moesten dus op andere manieren aan deze voertuigen komen. Eén van deze manieren was de zogenaamde rijwielen- en autovordering waarbij het Nederlandse volk fietsen en auto's moest afstaan aan de Duitse bezetter, hoewel dit in strijd was met het oorlogsrecht. Ook de inwoners van Mijdrecht en omstreken ontkwamen niet aan de rijwielvordering.

Wat betekende dit voor de gewone Nederlander

Om te begrijpen hoe ingrijpend deze vordering was, moet eerst worden gekeken wat de fiets in die tijd betekende in het dagelijks leven van de gewone Nederlander. Per fiets kon men zich sneller verplaatsen. Stel, er was bij de bakker in Mijdrecht geen brood meer, dan kon men nog altijd naar Wilnis gaan om daar brood te kopen. In Nederland was toen al het voedsel, kleding en dergelijke op de bon, waardoor het voedsel minder voorhanden was en je pech had als het brood bij de bakker op was. Ook gingen veel mensen op de fiets naar hun werk en moesten ze een uur eerder opstaan wilden zij op tijd op hun werk zijn als hun fiets door de bezetter in beslag was genomen. Auto's waren op zich ook wel belangrijk, maar die kwamen in die tijd veel minder voor omdat die al eerder in beslag waren genomen en de benzine eveneens was gerantsoeneerd.

Drie periodes van roof

Er zijn drie periodes geweest, waarin het Duitse leger massaal fietsen vorderde. De eerste periode was in 1942, in de maanden juni tot september. Iedereen kreeg toen een oproep van de Duitse Wehrmacht om zijn of haar fiets in te leveren. Duidelijk werd in deze oproep aangegeven wie hiervan uitgezonderd waren. De tweede periode was in september 1944 na Dolle Dinsdag, toen bijna iedereen dacht dat ons land binnen een paar weken bevrijd zou zijn. De Duitse bevelhebbers dachten de opmars van de geallieerden tegen te kunnen houden en besloten dat hun soldaten fietsen nodig hadden om zich sneller te kunnen verplaatsen. De laatste periode was in april 1945 waarin duidelijk was dat de oorlog snel voorbij zou zijn en de Duitsers elke fiets pakten die ze maar te pakken konden krijgen. Bij de eerste fietsenvordering in 1942 was het aantal mensen dat hun fiets niet hoefde in te leveren nog tamelijk groot. Fabrieksarbeiders, gemeenteambtenaren en Rijksduitsers mochten hun fiets behouden, even

als mensen die de openbare orde beveiligden zoals brandweerlieden. Mensen bij de opsporingsdienst mochten eveneens hun fiets behouden. Alle joden waren al een paar maanden eerder verplicht om hun fiets in te leveren. Het verzet had hier als reactie op om pamfletten te verspreiden waarin werd opgeroepen om vooral niet aan de oproep te voldoen. Men moest de fiets uit elkaar halen of verstoppen.

Op 5 augustus 1942 kreeg elke burgemeester in Nederland een brief waarin de Secretaris-Generaal van het Ministerie van Binnenlandse Zaken, op bevel van de Duitse overheid, een aantal ambtenaren van de gemeentepolitie opdracht gaf om bij de fietsenhandelaren het aantal aanwezige fietsen te tellen en te controleren met het voorraadregister. Vervolgens mochten de handelaren geen fietsen meer verkopen. Als ze dit wel deden, zouden er zware straffen volgen. Deze actie moest worden uitgevoerd op 10 augustus om 10 uur 's ochtends en er gold tot die tijd strikte geheimhouding. Ook de burgemeester I. Padmos van Mijdrecht en Wilnis kreeg deze brief en stuurde een aantal politieagenten op de fietsenhandelaren af. Op die dag waren er welgeteld 6 fietsen gevonden bij alle handelaren in Mijdrecht en omstreken. Bij de fietsenhandelaar Harrewijne werden 4 fietsen genoteerd, bij Van Rijn en bij Veerhuis elk 1 en bij Winters, Kranenburg en Ekelschot was geen enkele fiets aanwezig. Dit waren alle herenfietsen zonder banden. Er stonden geen damesfietsen of tandems in de winkels. Bij fietsenhandelaar Veerhuis in Mijdrecht ontbrak zelfs het voorraadsregister, waardoor niet gecontroleerd kon worden hoeveel fietsen er hadden moeten staan.

Dreiging met de doodstraf

Op Dolle Dinsdag (5-9-1944) waren er veel berichten gekomen dat binnen enkele dagen Nederland bevrijd zou zijn. Begin september hadden de geallieerden namelijk Frankrijk en België bijna geheel bevrijd van de Duitse overheersing en verwacht werd dat zij ook

spoedig naar ons land zouden doorstoten. Dit duurde echter langer dan verwacht en de Duitsers hadden meer vervoersmiddelen nodig om, als het zo ver was, zo snel mogelijk troepen naar het front te sturen.

Er moesten dus veel meer fietsen worden opgehaald. Op 30 oktober 1944 kreeg de opvolger van burgemeester I. Padmos, de NSB'er H. J. Doude van Troostwijk, een brief van de Duitse commandant waarin stond dat hij 75 herenfietsen in goede staat moest leveren. Deze zouden worden opgehaald door het Duitse leger. Hij mocht 70 gulden betalen per fiets en de betaalde bedragen kon hij declareren bij de legercommandant van Utrecht. De burgemeester stuurde iedere inwoner van Mijdrecht die nog een fiets zou moeten bezitten een brief. De inwoners moesten verplicht hun fiets inleveren op 6 november tussen 10 en 12 uur op het gemeentehuis in Mijdrecht. Ook werd er gedreigd dat het niet inleveren van een fiets ernstige gevolgen zou hebben.

Het aantal van 75 fietsen werd op 6 november bij lange na niet gehaald en de mensen die nog een fiets bezaten, kregen op 7 november weer een brief. Hier werd hen de mogelijkheid gegeven om de volgende dag alsnog hun fiets in te leveren. Volgens deze brief zouden de mensen die hun fiets niet inleverden de doodstraf riskeren. Ook had het geen zin om onder te duiken,

Duitse soldaten voeren de in beslag genomen fietsen weg.

want dan zouden zij de mensen om hen heen in gevaar brengen. Uiteindelijk zijn er in de gemeente Mijdrecht 28 fietsen opgehaald en vroeg de burgemeester om een bedrag van fl. 1.960,- bij de legercommandanten. Zeventig gulden was voor de meeste mensen echter niet genoeg om het verlies van hun fiets te compenseren. Ditmaal was er namelijk niemand uitgezonderd en zo konden bijvoorbeeld brandweerlieden niet meer snel ter plaatse komen om een brand te blussen.

In april 1945 was de laatste periode dat Duitse soldaten massaal fietsen meenamen. Je kon in deze maand niet meer normaal over straat fietsen. De kans was namelijk groot dat je, fietsend langs een aantal Duitse soldaten, er op kon rekenen dat je van je fiets getrokken werd. Dit bleef natuurlijk niet allemaal onbestraft. Zo is er een voorbeeld waarbij de fiets van een bepaalde student werd gestolen door twee Duitse soldaten. Deze student riep er toen een aantal vrienden bij die vervolgens de fiets en een geweer wisten te bemachtigen. Natuurlijk waren er al eerder gevallen dat de Duitsers fietsen in beslag namen van toevallige voorbijgangers, alleen was dit aantal in de laatste maanden exponentieel veel groter.

Nederlanders waren - kort gezegd - niet zo blij met de rijwielvordering. Ook in Mijdrecht en omstreken waren ze niet zo gewillig met het beschikbaar stellen van hun fiets aan de Duitsers. Het feit, dat er van de 75 fietsen die opgehaald moesten worden er slechts 28 daadwerkelijk ingeleverd werden, zegt al genoeg dat de inwoners van Mijdrecht liever hun fiets uit elkaar haalden dan af te staan aan het Duitse leger. Ook de fietsenhandelaren van deze gemeente wilden hun fietsen niet afgeven. Hoogstwaarschijnlijk zijn deze fietsenhandelaren getipt zodat ze op tijd hun fietsen konden opbergen. Dit verklaart het lage aantal fietsen dat is gevonden. Vooral de fietsenvordering heeft de Nederlanders diep in het hart geraakt. Toen in het begin van de jaren zestig van de vorige eeuw de Duitse toeristen in hun mooie auto's naar ons land op vakantie kwamen, gebeurde het nog al eens dat hun auto werd bekrast. Tijdens een voetbalwedstrijd in het Olympisch Stadion in Amsterdam tegen een Duitse club werd plotseling een spandoek ontrold waarop stond

“Ik wil mijn fiets terug.”

Geraadpleegde bron:

- Streekarchief Vecht en Venen. Archief Gemeente Mijdrecht.

Archeologisch onderzoek naar het Proostenhuis

Door Fred de Wit

In opdracht van de gemeente De Ronde Venen is van december 2010 tot en met maart 2011 een archeologisch onderzoek verricht naar de restanten van het proostenhuis in Mijdrecht.

Dit onderzoek heeft de gemeente laten doen in verband met een eventuele verlegging van de Rondweg. Een verandering van het tracé zou noodzakelijk kunnen zijn in verband met de aanleg van een nieuw busstation en van een aquaduct onder de Achtervaart dat de toegang moet geven tot een te bouwen ondergrondse parkeergarage onder het burgemeester Haitsmaplein. Het was dus zinvol om na te gaan of er in dit gebied grondsporen van het oude proostenhuis aanwezig zijn. Het gebouw dat achter de huidige Janskerk lag, had een behoorlijke omvang en zou omstreeks 1275 zijn gebouwd. Waarschijnlijk vond de bouw plaats naar aanleiding van een boerenopstand in 1273-1274, toen in Mijdrecht plunderingen hadden plaatsgevonden. Tijdens de Loonse oorlog in 1204, een conflict tussen het graafschap Holland en de Utrechtse bisschop, was Mijdrecht ook al eens aan plunderingen blootgesteld. Het was dus belangrijk dat de proost en de baljuw bescherming konden vinden in een gebouw, dat voorzien was van een slotgracht. In het kadaster van 1832 is de plaats met slotgracht waar het proostenhuis ooit heeft gestaan nog zeer nauwkeurig aangegeven.

Vanaf het jaar 1085 was het gebied van Mijdrecht, Wilnis, Thamen, met een aantal andere gebieden, door een grondruil met de bisschop van Utrecht, in het bezit van het kapittel van Sint Jan gekomen. Een kapittel is het bestuurscollege bestaande uit katholieke geestelijken met aan het hoofd een proost. De proost van het kapittel oefende hier zowel de kerkelijke en de wereldlijke rechtsmacht uit. Daarbij had hij ook behalve over geestelijke zaken tevens het toezicht en de controle over dit veengebied. Hij kon daarom ook recht spreken, misdadigers veroordelen en belastingen innen. Omdat de proost buiten deze streek ook nog andere verantwoordelijkheden had, was hij vaak afwezig en werd zijn functie, met name op het gebied van rechtspraak en beheer, waargenomen door een baljuw die ook wel kastelein genoemd werd.

De eerste eeuwen na het jaar 1085

Natuurlijk was er in deze eerste periode nog niet direct behoefte aan een eigen gebouw, maar door de ontginningen in het gebied van Mijdrecht, Wilnis en Thamen

nam de bevolking toe. Zo ontstond er behoefte aan huisvesting voor de proost als die zijn gebied hier kwam bezoeken. Bovendien konden daar besprekingen worden gehouden. Ook de baljuw zou hier kunnen wonen en veroordeelden zouden daar hun gevangenisstraf kunnen uitzitten. Wellicht hebben kinderen hier ook nog onderwijs gehad. Zelf hadden proosten een goede opleiding achter de rug en van de baljuw mag dit eveneens verondersteld worden. Vandaar dat er in dit gebouw hoogstwaarschijnlijk ook oorkonden over de ontginning en andere zaken werden bewaard omdat het proostenhuis in feite een bestuurlijk centrum vormde.

Ernstige schade

In mei 1325 viel de Hollandse graaf Willem III met zijn troepen de Proosdijlanden binnen omdat de proost geweigerd had overstromingen bij de rivier de Lek te voorkomen. Mijdrecht werd tijdens deze strafexpeditie geplunderd, ging in vlammen op en moest geheel worden herbouwd. Of het proostenhuis eveneens werd verwoest, is niet bekend. In de jaren 1477 en 1482 beleefde Mijdrecht weer roerige tijden. Op Palmzondag 29 maart trokken soldaten van bisschop David van Bourgondië Mijdrecht binnen om de macht van proost Johan Nijs te breken en de proosdijlanden in handen te krijgen. Of er toen vernielingen werden aangericht is niet duidelijk. Vijf jaar later, in 1482, was Mijdrecht een van de slachtoffers van de “Stichtse Oorlog”. De schade die door de ruiters van Diderik van Zwieten was toegebracht aan het proostenhuis, was zo ernstig dat in 1512 baljuw Beernt van de Haer aan de maarschalk van het Nedersticht, Frederik Uten Ham, vroeg of hij de gevangenen van de proosdijlanden mocht laten opsluiten op het slot van Frederik, “Ten Ham” bij Vleuten, omdat het proostenhuis nog niet hersteld was. De hierboven genoemde Proost Johan Nijs, die door de paus was benoemd en ook in Rome was geweest, had veel connecties aan het pauselijke hof. Hij zorgde ervoor dat de Utrechtse bisschop David van Bourgondië door de Paus werd veroordeeld en dat de proost zijn machten mocht behouden. Latere proosten zouden eveneens inbreuken ondervinden op hun historische bevoegdheden maar toen was de tegenstander Karel V, de keizer van het “Heilige Roomse Rijk”.

Het plichtsverzuim van de baljuw

Het kerkgebouw en het proostenhuis vormden het centrum van het dorp Mijdrecht. In 1527 was sprake van een onrustige tijd waarin de Gelderse troepen van de bisschop als rovers door het “Nedersticht” rondtrokken. Zij hadden verschillende kastelen geplunderd, waaronder het kasteel “Ten Ham”. Het gemak waarmee deze veroveringen plaatsvonden, maakte de baljuw Gijsbrecht van der Aa angstig. Volgens hem zou het proostenhuis niet te verdedigen zijn, hoewel hij dat wel verplicht was volgens de eed, die hij bij zijn benoeming tot baljuw. Het was volgens hem meer een huis van “plaisance” (woonhuis) dan een kasteel. Deze mening gaf hij aan het kapittel door omdat proost Johan van Inghenwinckel in het Duitse Xanten vertoefde, waar hij eveneens proost was. Het kapittel antwoordde hem dat hij het proostenhuis tot het uiterste diende te verdedigen. Maar de baljuw wilde niet vechten tegen de Gelderse troepen, want op die manier zou hij in opstand komen tegen de bisschop van Utrecht en hij vertrok naar Noordwijk. Hij werd daar echter aangehouden en teruggestuurd. Inmiddels had het kapittel een troepenmacht van zes/ à zeventiendertig man naar Mijdrecht gestuurd om bij een aanval van de Geldersen het proostenhuis te kunnen verdedigen. Ook de schout van het kapittel, Willem van Kessel, werd opgeroepen om de verdedigers te instrueren. In Waverveen werden zelfs kanonnen opgehaald en de aanwezige troepen kregen de opdracht om zich in de buurt van het gebouw te verschansen en dit tot het uiterste te verdedigen.

Het mocht niet baten want de vrouw van de baljuw had de Geldersen geïnformeerd en de baljuw opende de poort zonder dat een “krijgsbussche pijl ofte bond” (geschut van pijl en bundel) was gebruikt. De aanvallers konden dus op gemakkelijke wijze het proostenhuis binnentrekken. Dit resulteerde in het ruïneren en in brand steken van het proostenhuis. Toen proost Johan Ingenwinckel van de verwoesting hoorde, riep hij Gijsbrecht van der Aa ter verantwoording wegens plichtverzaking. Hij had namelijk bij zijn ambtsaanvaarding gezworen om het proostenhuis niet zonder toestemming van de proost en het kapittel te verlaten en aan anderen over te leveren. De baljuw hield vol dat hij niet tegen zijn bisschop wilde optreden en de proost deed hem een proces aan met de bedoeling hem het herstel van het gebouw te laten betalen. Het werd een proces dat in 1532 voor het Hof van Utrecht werd gevoerd. Dit hof besliste in het voordeel van de baljuw, zodat het kapittel opdraaide voor het herstel van het gebouw.

Arent van Duivenvoorde
In het jaar 1572 kwam de genadeslag voor het proos-

tenhuis. De bevolking in deze streek had veel last van de soldaten van Philips II en de soldaten van de Prins van Oranje, die om beurten dit gebied onveilig maakten. Een troepenmacht van 500 geuzen trok via de Geuzensloot (vandaar die naam) in Vinkeveen het gebied van De Ronde Venen binnen. Zij werden aangevoerd door Arent van Duivenvoorde, een felle anti-katholiek en bestrijder van de landvoogd Alva. De toenmalige proost Bucho van Montzuma en zijn kapittel waren grote tegenstanders van de hervorming. Vandaar dat Van Duivenvoorde met zijn geuzen naar Mijdrecht trok om daar het bewind van de proost te bestrijden. Het doelwit was het proostenhuis, dat geheel werd geplunderd en daarna in brand werd gestoken. Zelfs de muren werden omgetrokken met de bedoeling dat er van het gebouw niets meer zou overblijven en niets meer zou herinneren aan het bewind van de proost van Sint Jan. Het proostenhuis is nooit meer opgebouwd.

Proost tegen betaling

Omstreeks 1580 verdreven de Staten van Utrecht de katholieke proosten en namen toen de bezittingen van het kapittel in beslag. De Staten van Utrecht benoemden in het vervolg de proost, die uiteraard protestants moest zijn. Om benoemd te worden, moest de proost wel een som geld betalen. Hij kon dit terug verdienen door het heffen van belastingen, tolgelden en het benoemen van personen voor bestuurlijke functies in de proosdijlanden. Want deze moesten voor hun benoeming eveneens betalen. Graaf Albert van Solms Braunfels werd in 1633 door de Staten van Utrecht benoemd tot proost van de proosdijlanden. Hij was een familielid van de stadhouder Frederik Hendrik, die gedurende de periode 1625-1647 in functie was. De familie van Solms kwam uit Braunfels en was gevlucht naar 's-Gravenhage omdat hun kasteel in de 80-jarige oorlog was verwoest. Zij kwamen dus berooid in ons land aan. Vandaar dat zijn benoeming tot proost van Sint Jan een welkome geldelijke aanvulling was voor de familie die een bijzonder luxe leven leidde. Bij zijn aanvaarding als proost kreeg hij een verzoek van de bewoners van Thamen, Uithoorn en de Amstelhoek om de verwoeste brug over de Amstel te herstellen. Graaf Albert had hier wel oren naar omdat hij dan ook tolgelden kon innen. Hij vroeg aan het kapittel toestemming om een stuk land in Wageningen, dat eveneens aan het kapittel toebehoorde, te mogen verkopen voor het aanleggen van de brug. Het stuk land bracht 6.000 gulden op en de brug werd hersteld. Het kapittel stelde nog wel een andere voorwaarde. Het proostenhuis moest eveneens van dit bedrag worden gerestaureerd. Dit is nooit gebeurd. Het slot Braunfels heeft hij wel van de verwoesting kunnen herstellen en dat is tegenwoordig een bijzondere bezienswaardigheid. Eén vraag blijft over: Waarom

kon dat wel en het proostenhuis niet?

Wat moet er nu gebeuren?

Uit de hierboven geschreven geschiedenis van het proostenhuis blijkt dat het gebouw minstens 300 jaar gebruikt is om de proost te ontvangen en als “dienst-woning” van de baljuw. Het moest al heel erg vreemd zijn dat er op deze oude locatie geen restanten van bewoning te vinden zijn. Archeologische vondsten van keramiek en glas zijn zeer wel mogelijk. Dit geldt ook voor objecten die samenhangen met het leven van de vroegere bewoners. In editie 2 van de Proosdijkoerier van dit jaar stonden illustraties van twee teruggevonden stenen van het proostenhuis evenals drie tekeningen die in verschillende perioden zijn gemaakt van het proostenhuis. Het woord is nu aan de gemeente. Door de bezuinigingen zijn verschillende projecten die het gemeentebestuur voor ogen had, vooruitgeschoven of zelfs definitief afgevoerd. Het ligt aan de raad of dit college geld voor dit archeologisch onderzoek zal vrij maken.

Geraadpleegde Bronnen:

- Utrechts Archief. Het kapittel van Sint Jan.

Geraadpleegde Literatuur:

- Drs. P.J.J.M van Wees, Uithoorn zeven eeuwen geschiedenis.
- Idem, Twee parochies verenigd in Driehuis.
- Drs. E.A.G. van den Belt en drs. C.M.P.F van den Broek, Mijdrecht meer dan veen alleen.
- H.L.Ph. Leeuwenberg en F.J. de Wit, Utrechtse biografieën. Van Angstel tot Kromme Mijdrecht.
- Frits Doeleman, De heerschappij van de proosten van Sint Jan in de Middeleeuwen.
- Ellen Palmboom, Het kapittel van Sint Jan te Utrecht.

Het ontstaan van de Stelling van Amsterdam

Door Hans Baas

Sinds de samenvoeging van de voormalige gemeenten Abcoude Baambrugge en De Ronde Venen vinden we in de nieuwe gemeente een opmerkelijke concentratie van forten en verdedigingswerken. Het jaar 2011 staat in het teken van de forten. Dit jaar is het 100 jaar geleden dat o.a. het fort bij Uithoorn werd opgeleverd. In dit artikel wordt ingegaan op de ontstaansgeschiedenis van de verdedigingswerken in onze omgeving, die heeft geleid tot de Stelling van Amsterdam.

In de loop van de geschiedenis had de mens behoefte om zijn grondgebied te beschermen tegen aanvallers van buitenaf. Deze behoefte bestond ook in Nederland. Sinds de Romeinse tijd kunnen we de volgende ontwikkelingen in chronologische volgorde onderscheiden:

- Individuele of groepsgewijze verdediging: versterkte boerderijen en huizen.
- Verdediging van gemeenschappen: kastelen en vestingen.
- Regionale verdediging: vestingen en linies.
- Nationale verdediging: vestingen en linies, vooral de laatste op grotere schaal.
- Bondgenootschappelijke verdediging: huidige tijd.

De ontwikkelingen liepen veelal in elkaar over en sommige verdedigingen bleven vaak lange tijd in gebruik. Opgemerkt moet worden dat de Romeinen qua technieken hun tijd ver vooruit waren. De manier van verdedigen was altijd een antwoord op de ontwikkeling van de aanvalstactieken en de gebruikte wapens. Sinds de 80-jarige oorlog is er in Nederland een verdedigingssysteem ontwikkeld dat gebaseerd is op inundaties, onderwaterzettingen. Het idee hierachter was om het terrein onbegaanbaar te maken door het onder water te zetten. Hierdoor kan op effectieve wijze het beschikbare materiaal op de niet geïnundeerde grond ingezet worden. Op deze manier zijn voor de verdediging minder manschappen en materiaal nodig. Vooral in de 19e eeuw is een aantal waterlinies ontstaan, zoals de Stelling van Den Helder en de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

In 1629 werd van de (Oude) Hollandse Waterlinie gebruik gemaakt bij het beleg van Den Bosch. Gebieden van Schoonhoven tot Oudewater en van Woerden tot Nieuwersluis aan de Vecht werden onder water gezet. Ook in 1672 werd de linie gebruikt. Het oprukkende Franse leger kreeg hierdoor geen kans meer gebieden te bezetten.

Het systeem van landsverdediging dat rond 1672 is opgezet, is tot de afschaffing van de Vesting Holland

na de Tweede Wereldoorlog gebruikt.

Menno van Coehoorn kon, als Directeur-Generaal der Fortificatiën, in 1695 een aantal verbeteringen doorvoeren. Dit systeem werd bekend als het ‘Nieuw Nederlandse stelsel’. De verbeteringen waren nodig, omdat zowel de bewapening als de tactiek waren veranderd. De bastions werden versterkt. Ook stelde van Coehoorn voor om geïnundeerde linies te maken met daarin forten als centrale punten. Tot die tijd stonden er op de droge plaatsen slechts veldversterkingen.

In 1787 kon het Pruisische leger zonder al te veel problemen doormarcheren naar Amsterdam, want de oude Hollandse Waterlinie werkte niet omdat de bemanning was gevlucht. Toen in 1799 Engelsen met ingehuurde Russen, bij Callantsoog binnenvielen, werd in allerijl de verdediging in gereedheid gebracht om Amsterdam vanuit het noorden - met succes - te beschermen. De Fransen en de Bataven zorgden voor gewapende schepen op het IJ en bij Pampus. Bij Spaarndam werden verdedigingswerken ingericht en het terrein werd geïnundeerd. Ten noorden van Amsterdam werd een waterlinie ingericht: van Monnikendam via Beverwijk naar Wijk aan Zee, de Linie van Noord-Holland. De eigenlijke slag vond toen plaats bij Bergen en Bakkum.

Om gebeurtenissen als in 1799 in de toekomst te voorkomen, werd er in de duinstrook een permanente Linie van Beverwijk aangelegd; Holland was hier toen op zijn smalst. Als men uit het noorden kwam moest men langs Beverwijk om Amsterdam te bereiken. De linie van Beverwijk bestond voor een groot deel uit drie rijen aarden lunetten [bolwerken, red.] die in verspringend verband van elkaar lagen. De keel van de lunetten was afgesloten met een palissade. Indien mogelijk was er een natte gracht rond een lunet. In de duinen was er slechts één aaneengesloten rij van tien middelgrote lunetten met een in oorlogstijd aan te leggen strandbatterij. De totale kosten bedroegen indertijd 159.522,30 gulden.

Al in 1801 werden de palissaden verkocht en de lunetten buiten onderhoud gesteld. De terreinen werden echter niet verkocht en de grenzen zijn in 1885 opnieuw vastgesteld. Men overwoog om de linie te verbeteren en als noordelijke vleugel-uitbreiding naar de kust voor de Stelling in te richten. Uiteindelijk heeft de Duitse bezetter in de Tweede Wereldoorlog verbeteringen aangebracht, maar die zijn nooit gebruikt. Tegenwoordig zijn er van tenminste tien van de 48 lunetten nog restanten aanwezig.

Amsterdam

Koning Willem I liet in 1815 luitenant-kolonel Krayenhoff een plan uitwerken voor de landsverdediging. Hieruit ontstond de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Deze nieuwe linie kwam ten oosten van de Oude Hollandse Waterlinie te liggen. Ook werd besloten tot de aanleg van 'de Posten van Krayenhoff'. Het werd een linie met eenvoudige aarden verdedigingswerken (posten), waarvan de plaats afhankelijk was van de droog blijvende doorgangen in de inundaties. De aarden wallen en het lichte geschut maakten het tot een zwakke linie. Op 8 april 1874 werd de Vestingwet aangenomen om de modernisering van krijgsmiddelen mogelijk te maken. Hierdoor werden veel oude vestingwerken opgeheven en moesten linies aangepast worden aan de moderne techniek. Er zou rond Amsterdam een stelling worden aangelegd ten behoeve van het als laatste en tot het uiterste te verdedigen gebied.

Plannen

Er waren verschillende voorstellen voor de aanleg van de Stelling van Amsterdam. Elk voorstel met een eigen variatie op afstand tot de stad, aansluiting op de Nieuwe Hollandse Waterlinie (Weesp, Nieuwersluis), aantal en soort forten of helemaal geen forten enzovoort. Maar ook of de kustverdediging erbij betrokken moest worden en welke taak de Koninklijke Marine zou moeten krijgen. De Zuiderzee was vanaf het begin één van de zwakke punten maar met twee kustbatterijen en de Marine werd een fort bij de vaargeul Pampus overbodig geacht. Bovendien zou de inpolde-ring van de Zuiderzee toch snel een feit zijn, dachten sommigen toen. De proviandering en de zelfvoorziening van de Stelling was vanaf het begin een probleem. Twijfels waren er over de vraag of de Haarlemmermeerpolder geheel of niet onder water gezet moest worden. Ten noorden van Amsterdam bestond een soortgelijk probleem met de Beemsterpolder. Om landbouwgrond te kunnen behouden, waren er verschillende voorstellen voor permanente vleugeluitbreidingen van de stelling in de richting van de zee. Daardoor zou niet onmiddellijk voor de isolatie in de kringstelling gekozen hoeven te worden, wat ten goede

kon komen van het moreel en de voedselvoorziening. Ook werd het duingebied behouden voor onder andere offensieve acties en kon men de sluisen, de haven en het Fort bij IJmuiden behouden. Strategisch gezien kon een vijandige landing op de kust de forten wel in de rug aanvallen maar een landing werd ook onwaarschijnlijker en het zwakke Westfront zou dan als tweede linie fungeren. In 1893 werd voorgesteld om eerst de kringstelling te bouwen en pas daarna aan de vleugeluitbreiding te werken. De plannen besloegen verschillende regeringsperiodes en de verschillende Ministers van Oorlog hadden ieder hun eigen mening en hun eigen budget. Het ging in ieder geval veel geld kosten maar er moest wel een verdedingswerk komen waarmee men in staat was om een beleg van een half jaar met een miljoen mensen mogelijk te maken. In ieder geval kon er een begin gemaakt worden met de bouw.

Bouw fort De Kwakel.

Bouw

Alhoewel de besluitvorming over de bouw van de Stelling nog niet rond was, werd in 1881 begonnen met de bouw van het Fort bij IJmuiden ter verdediging van het Noordzeekanaal, dat in 1876 gereed was gekomen. Minister van Oorlog Reuther (1819-1889, minister van 1879-1883) ontvouwde zijn versie van de Stelling in de vestingsbegroting op de derde dinsdag van september in 1880. Als route van de Stelling koos hij voor een tussenweg: Edam - Purmerend - Knollendam - Uitgeest - Beverwijk - Spaarndam - Hoofddorp - Westeinderplas - Uithoorn - Abcoude - Weesp. De forten Velsen en IJmuiden zouden buiten de eigenlijke Stelling vallen. Deze forten kregen de taak te zorgen voor de verdediging van de ingang van het Noordzeekanaal. Fort aan het Pampus zou om financiële redenen niet gebouwd worden.

Het Kleine Plan

De ondergrond van de locaties van de te bouwen forten vereiste het weggraven van veen en klei, het inbrengen van een zandpakket en een langdurig inklinken daarvan. Later werd er ook eerst geheild omdat zand alleen toch niet altijd voldoende was, zoals bleek bij Fort bij Vijfhuizen waar "teleurstelling in den vorm van verzakking niet achterwege bleef". Het laten inklinken kwam Minister Weitzel goed van pas, hij kon nu eerst alleen aardwerken laten aanleg-

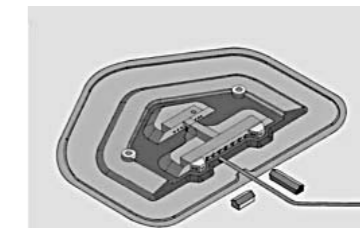

gen. Tussen 1886 en 1894 werden de aardwerken uitgevoerd, voornamelijk met zand overgebleven van de aanleg van de IJmuidense sluisen en vissershaven, uit het Gooi en uit Hillegom. De aanleg van forten werd in tekeningen en kleine werken voorbereid. In dezelfde tijd werd besloten om een slaperdijk door de Haarlemmermeerpolder aan te leggen die de polder in een natte zuidelijke en droge noordelijke helft zou splitsen. Het was één van de weinige plaatsen waar speciaal voor inundatie een dijk werd aangelegd. Elders werden bestaande dijken gebruikt. De periode van Minister Bergansius (1839-1913, minister van 1888-1891 en 1901-1905) leidde niet tot noemenswaardige vooruitgang en beslissingen. Zijn opvolger Seyffardt (1840-1909, minister van 1891-1894) had daarna haast en besloot om de aardwerken om te bouwen tot verdedigbare aardwerken zonder bomvrije gebouwen. De metamorfose van alle aangelegde aardwerken naar verdedigbare aardwerken werd in de periode 1894-1897 uitgevoerd onder de naam "het Kleine Plan". Gelijktijdig werden de inundatiemiddelen en andere infrastructuur, zoals gemeenschapswegen aangelegd, hetgeen in 1896 grotendeels voltooid was.

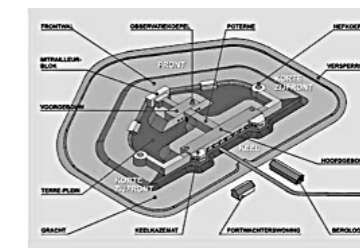
Het grotere werk

De toenmalige Stellingcommandant generaal-majoor J.C.C. Den Beer Poortugaal trad in 1891 af omdat hij geen verantwoording meer wilde nemen voor de bouw. Bovendien had hij een meningsverschil met Minister Seyffardt over het belang van de proviandering. De bouw ging traag en er bleven discussies over gebieden zoals Haarlem. De vraag was of de stad binnen de Stelling zou moeten vallen. En een commissie stelde weer extra forten bij het Noordzeekanaal voor. De vertraging werd ook veroorzaakt omdat elk jaar de vestingsbegroting door een steeds zuinigere Tweede Kamer goedgekeurd moest worden. In 1897 gaf de

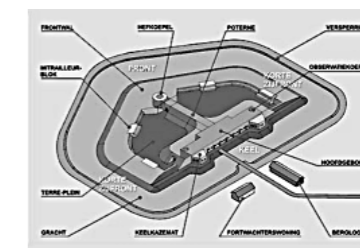
Tweede Kamer, met een kleine meerderheid, toestemming voor bomvrije gebouwen voor de linie Liede-Spaarndam en bij Vijfhuizen, Veldhuis, St. Aagtendijk en Velsen. Door de smalle inundaties in het Westfront werd hier begonnen met de bouw van de forten. Er ontstond steeds meer bezwaar tegen forten, omdat men een mobiel en snel leger goedkoper en effectiever vond dan een vaste linie met dure forten. Maar de bouw ging door, zodat tussen 1897 en 1905 veertien forten van bomvrije gebouwen werden voorzien. Vanaf 1900 bracht het Duitse Krupp-Gruson gepantserde uitkijkposten en geschutkoepels aan.

Model A

Model B

Model C

Tekeningen:
Lex Tempelman

Er waren drie modellen voor de bomvrije gebouwen.

Model A was van onversterkt beton en werd gebouwd in de periode tot 1907. Tijdens een onderbreking vanwege politieke discussies over de financiering hadden de militairen betere forten van versterkt beton ontworpen. Zodra de bouw in 1908 hervat werd, werden de forten van dit Model B gebouwd. Om financiële redenen werden de latere forten met steeds dunnere wanden en daken uitgerust en met minder geschut. Deze trend resulteerde uiteindelijk in het Model C voor de laatste twee forten.

Bewapening

De meeste forten werden uitgerust met twee 6 cm hefkoepelgeschut. De hefkoepels werden deels geleverd door het Franse Schneider en Cie, en de overige door het Duitse Krupp-Gruson. Dit hefkoepelgeschut werd geplaatst in twee hefkoepelgebouwen. Bij Model A forten stonden de hefkoepel-

pels los van het hoofdgebouw terwijl bij Model B forten gangen tussen de hefkoepelgebouwen en het hoofdgebouw liepen. Bij forten volgens het Model C was slechts één hefkoepel aanwezig.

De Model B en Model C forten, van na 1907, waren ook voorzien van mitrailleuropstellingen in de frontwal. Meestal zijn er drie tot vijf opstellingen van ieder vier "mitrailleurtafels" om M.90 mitrailleurs op te plaatsen. In elke keelkazemat was ruimte voor twee kanonnen. Ook zijn er in de keelkazemat minstens twee mitrailleuraffuiten voor de opstelling van mitrailleurs voor de nabij-verdediging aan de achterzijde (keel).

Van 1902 tot 1908 werden ook diverse betonnen nevenbatterijen gebouwd als aanvulling en vervanging van geplande aarden batterijen. Deze nevenbatterijen waren tussen de forten aangelegd om het zware geschut te verspreiden over het terrein en daardoor minder kwetsbaar te maken. Er zijn per nevenbatterij twee tot vijf opstelplaatsen achter een betonnen borstweringmuur en drie tot zes munitiemagazijnen en schuilplaatsen die samen één geheel vormen. Er zou verrijdbaar geschut opgesteld worden dat in vreedstijd onder andere in de bergloodsen was opgeslagen.

Gardner mitrailleur 1890 en veldgeschut op verhoogd affuit.

Andere voorzieningen

Ook op andere manieren kreeg de Stelling vorm; de bouwwerken van "het Kleine Plan" werden aangevuld en verschillende centrale depots werden aangelegd. Voor het herstellen van coupures [doorgravingen, red.], die gemaakt zouden worden voor het inunderen of dijkdoorbraken door beschietingen was ook een voorraad klei en zand nodig in gronddepots. En in 1916 kreeg de Stelling er zelfs een vliegkamp bij: Schiphol. Ook werden inrichtingen naar binnen de Stelling verhuisd zoals de Artillerie-Inrichtingen die van Delft naar de Hembrug in Zaandam verhuisden. De Regering en het Departement van Oorlog zouden naar Amsterdam overgebracht worden voordat de verbinding Amsterdam-Den Haag in gevaar zou komen.

Op zeven plaatsen werden geniedijken aangelegd, waarvan zes als inundatiekade omdat er geen geschikte bestaande dijken ter plaatse bestonden. Dat was ondermeer het geval voor de Liniewal Geindijk-Nigte-

vecht. Hier werden speciaal stukken dijk aangelegd. Klaar?

Toen de Eerste Wereldoorlog begon, was de Stelling nog niet voltooid. Fort bij Kwadijk en Fort bij Muiderberg waren in aanbouw en de Fort bij de Winkel en Fort in de Botshol zijn niet verder gekomen dan verdedigbare aardwerken. Hoeveel de bouwkosten voor de Stelling uiteindelijk bedroegen, is moeilijk na te gaan. Het plan om de posities van de oude Posten van Krayenhoff te moderniseren werd begroot op "34 ton gouds". Maar voor de verder van Amsterdam liggende Stelling was in 1893 21 miljoen gulden voor de forten en 6 miljoen gulden voor de bewapening gedacht. In 1904 was 20,5 miljoen gulden uitgegeven en men verwachtte nog 9,5 miljoen gulden nodig te hebben. Een voor de Tweede Kamer opgesteld overzicht per fort van gemaakte en te maken kosten uit 1905 heeft een totaal van ruim 21 miljoen. In 1912 was er 34 miljoen uitgegeven en er werd geschat dat nog 900.000 gulden voor de afbouw nodig was. Maar bovendien zou er inmiddels alweer 11 miljoen besteed moeten worden aan de modernisering van de bewapening!

Uiteindelijk is er 33 jaar gebouwd en is er ongeveer 40 miljoen gulden uitgegeven. Dat is ongeveer anderhalf keer zo veel als oorspronkelijk geschat. Omgerekend naar het huidige prijspeil (van 1905 naar 2010) zou het 449 miljoen euro gekost hebben.

Met verdedigingsmiddelen alleen overleef je een beleg niet. Een heleboel steden hebben in het verleden een beleg niet lang vol kunnen houden door een gebrek aan voedsel. Voor de Stelling werd ruime aandacht aan voedsel, water, brandstof en andere middelen besteed.

Onbegaanbaar terrein door inundaties.

- Auteur Hans Baas is bestuurslid van de Stichting Militair Erfgoed Groot Amsterdam (Mega)
- Redactionele bijdrage van Piet van Buul
- Bron: website Stelling van Amsterdam, een stadsmuur van water (www.stelling-amsterdam.nl)

De Stelling van Amsterdam | Fortenjaar 2011

Hoe houdt je driekwart miljoen mensen in leven?

Door Hans Baas

De gedachte achter de Stelling van Amsterdam was het idee dat een brede strook rondom de hoofdstad bij een eventuele vijandelijke aanval onder water zou worden gezet (inundatie). Vanuit de ring van forten en vestingwerken moest de vijand dan op afstand worden gehouden. Het koningshuis en de regering, alsmede een groot aantal instanties zouden zich dan in Amsterdam terugtrekken. Naast het feit dat men had nagedacht hoe men van de hoofdstad een veilige haven zou kunnen maken door de bouw van de Stelling, was er ook nagedacht over de vraag hoe de mensen, die zich in geval van een belegering binnen de Stelling zouden bevinden, van voedsel en andere belangrijke zaken voorzien zouden kunnen worden (aproviandering).

Op 1 januari 1904 ging men er van uit dat de Stelling er voor kon zorgen dat 672.766 burgers een beleg van een half jaar zouden kunnen doorstaan. Dat betekent dat er voor voldoende water, voedsel en brandstof gezorgd moest worden die alle militairen en burgers dan zouden verbruiken. Maar ook voor de veestapel moest gezorgd worden: stro, hooi, voer en diergeneesmiddelen. Voor het vaststellen van de benodigde voorzieningen ging men uit van een totaal van één miljoen personen.

In tijd van oorlog kon er een uitvoerverbod van kracht worden waarmee goederen, die van strategisch belang voor de Stelling waren, het gebied niet meer mochten verlaten. Dit is in 1914, tijdens de eerste wereldoorlog ook daadwerkelijk gebeurd.

Drinkwater

Om militaire redenen vielen de duinwaterleidinggebieden buiten de Stelling en kon daar bij een beleg dan ook geen gebruik van worden gemaakt. Bovendien lag de rivier de Vecht ongunstig op de rand van de Stelling en het water dat door de in 1888 aangelegde pijpleiding daar vandaan werd aangevoerd, was niet geschikt voor menselijke consumptie. Distillatie van oppervlaktewater, opvang van regenwater (centraal en per huishouden), rivierwater, aanleg van tien zoetwaterbassins (250.000 m³) en grondwaterbronnen waren oplossingen die werden overwogen.

Na vele mislukte proefboringen, vond de Commissie Drinkwater dat een locatie nabij Sloten, de benodigde 15.000 m³ water per etmaal kon leveren én dat na reiniging en ontijzering het water geschikt was voor consumptie. In 1899 werd begonnen met de bouw van de Militaire Drinkwatervoorziening en zijn in totaal 106 bronnen geboord in de Riekerpolder die het drinkwater moesten kunnen leveren voor "600.000 hoofden en 8.000 à 9.000 paarden" (1892).

Graan en Meel

Aankopen van tarwe en meel in crisistijd werd niet mogelijk geacht omdat er in zo'n periode weinig aankoopbare hoeveelheden op de markt zouden zijn. Daarom werd de "Vorming van een vasten voorraad van Rijkswege" aanbevolen. Ook Zwitserland had zo'n voorraad aangelegd voor de voeding van haar troepen. Voor het malen van het graan zou een Rijksmeelfabriek opgericht kunnen worden. Het is niet bekend of deze plannen ook daadwerkelijk zijn uitgevoerd. De Graansilo 'Korthals Altes' te Amsterdam en de Stoommeelfabriek 'Vrede' te Zaandam zijn door private ondernemingen gebouwd met een beoogde functie in de Stelling. Het is niet duidelijk of hier sprake was van aanmoediging of financiële bijdragen van het Rijk.

Wat betreft haver voor de voeding van paarden voorzagen men weinig problemen. De haverproductie binnen de Stelling werd voldoende geacht en bovendien zou het aantal paarden toch dalen door de menselijke consumptie.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog is de hoofdvoorraad graan slechts gedurende enkele maanden in 1915 op het volledige peil van 16 miljoen kilogram geweest, genoeg voor een beleg van zes maanden.

Brandstoffen

De "Staatscommissie, ingesteld bij Kon. Besluit dd. 24 Februari 1902, no. 24, ter voorlichting van den Minister van Oorlog omtrent de meest economische wijze, waarop ware te voorzien in de behoefte aan brand en lichtstoffen bij eene eventuele insluiting van de Stelling van Amsterdam in oorlogstijd" begrootte dat er 410.000 ton steenkool voor een beleg van een half jaar nodig zou zijn. Er werd geschat hoeveel er nodig zou zijn met soms besparingen van 50% van het

normale gebruik. Alles, van gasfabrieken (70.000 ton zonder straatverlichting), stoomtrammen (2.000 ton) tot de stoommachines op het Fort aan het Pampus (500 ton), werd opgesomd. Bedenk dat praktisch alles op stoom liep in die dagen.

De spoorwegmaatschappijen werden verplicht om een bepaalde minimum hoeveelheid kolen op voorraad te houden. En bij de Artillerie Inrichtingen werd in 1899 een groot steenkolendepot van de Koninklijke Marine gebouwd. Er werden ook succesvolle proeven genomen met het winnen van turf uit de Akerpolder. Een voorraad turf werd op het Algemeene Verdedigingspark bij de Hembrug aangelegd. De aanleg van de Petroleumhaven bood voldoende opslag van lichte brandstoffen.

Vee

De Commissie Vee deed voorstellen voor het houden van voldoende vee. Zo werden er noodstallen voorgesteld voor vee dat extra binnen de Stelling zou worden gebracht. Voor circa 5.000 stuks vee zouden 20 noodstallen nodig zijn die naar schatting 276.000 gulden zouden gaan kosten. Wanneer de stallen ook als troepenloodsen dienst zouden moeten doen, zouden de kosten 306.000 gulden bedragen! Dat is exclusief verzorgers en extra dierenartsen ("veeartsen"). Wanneer het tijd werd om het vee te slachten, zou er een extra koelhuis beschikbaar moeten zijn. En voor alle paarden die het teruggetrokken Veldleger niet meer nodig zou hebben - en welke veel graan zouden vereisen - was ook wel een nuttiger doel te bedenken.

Verplegingsmiddelen

De Commissie Verplegingsmiddelen (verpleging = verzorging) stelde een lijst op van geneesmiddelen voor humaan en dierlijk gebruik. Men schatte dat er 1.000 kg chloroform nodig zou zijn voor mensen en 5 kg voor dieren, terwijl er normaal bij groothandelaren 75 kg aanwezig was. Verder zou onder andere nodig zijn: 250 meter Leukoplast, 650 stuks hechtnaalden, 1.050 meter hospitaaldoek en 500 ijszakken.

Naast de bevoorrading bereidde deze commissie ook de evacuatie van boeren uit het inundatiegebied voor. Ongeveer 8.000 ligplaatsen in ziekenhuizen achtte men nodig voor de verpleging van de gewonden tijdens een beleg. Naast het Rijks Militair Hospitaal konden daarvoor twee Gemeente ziekenhuizen, 17 particuliere ziekeninrichtingen of tijdelijke hospitalen zoals fabrieken, 'Inrichtingen van philanthropischen aard', zoals volkskoffiehuizen en het Leger des Heils worden ingezet. Maar ook hotels, sociëteitsgebouwen, loodsen, scholen, kerken, overheidsgebouwen, 'Gestichten van liefdadigheid' en 'Gebouwen voor publieke vermaken' kwamen in aanmerking. Van de particuliere

hospitalen en verplegers werden tweemaandelijks adressenlijsten bijgehouden.

Musea konden niet gebruikt worden 'wegens de daar verzamelde kunstschaten'. En veel scholen gebruikten voor legering van troepen en als noodhospitaal 'had als nadeel, dat men in tijden van spanning, de Amsterdamse straatjeugd de straat opdrijft'. Dat leek ook geen aantrekkelijk vooruitzicht.

Magazijnen

Voor opslag van alle extra hoeveelheden goederen werd een lijst van pakhuizen in Amsterdam samengesteld. Deze lijst bestaat uit 19 pagina's met namen, adressen, kenmerken en capaciteit van de pakhuizen in Amsterdam. De pakhuizen waren in totaal goed voor 216.825 ton opslagcapaciteit. In tijden van crisis zouden diverse goederen binnen de Stelling gebracht worden en kon een uitvoerverbod van de normaal aangevoerde goederen van kracht zijn waarvoor extra opslagcapaciteit nodig was. Magazijnen ook voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie bevonden zich in Amsterdam zodat, bij een onverwachte val van die linie, de voorraden binnen de Stelling zouden zijn. De belangrijkste magazijnen waren die voor kleding en geneesmiddelen, gelegen aan de Sarphatistraat in Amsterdam.

Gelukkig is nooit duidelijk geworden of deze voorzieningen in werkelijkheid voldoende zouden zijn. De bevolking van het gebied mocht in ieder geval niet explosief toenemen want dan zou er een probleem zijn ontstaan.

- Auteur Hans Baas is bestuurslid van de Stichting Militair Erfgoed Groot Amsterdam (Mega).
- Redactionele bijdrage van Piet van Buul.

Verenigingsnieuws

Geschiedenis van Vinkeveen

Het kan u niet ontgaan zijn, later dit jaar nadert de realisatie van het eerste echte geschiedenisboek over Vinkeveen. Uit de hiertoe intussen bijgestelde verkoopfolder citeren we:

"Het eerste historisch verantwoorde boek over de geschiedenis van Vinkeveen verschijnt in het voorjaar van 2012. Een prachtige uitgave (formaat 30 x 22 cm), rijk geïllustreerd (in kleur en zwart-wit), met een stevige linnen band en fraaie stofomslag."

Het boek kent een voorintekenprijs van 25 euro. (dit aanbod geldt tot 1 november a.s.). Nu al hebben we vele voorintekenaars. Deze uitgave van de Stichting Proosdij Publicaties mag in uw boekenkast natuurlijk niet ontbreken.

We moeten onze nieuwsgierigheid alleen nog even op de proef stellen. Er is wat tegenslag in de tekstproductie. Enkele honderden pagina's tekst zijn al beschikbaar, maar de 'slagroom op de taart' vereist nog enige extra productietijd. Vandaar dat de eerdere aankondiging voor het najaar van dit jaar met enkele maanden is uitgesteld. We houden u (ook via onze nieuwsbrief) op de hoogte.

Dank vrijwilligers

Onze bijzondere dank gaat uit naar alle vrijwilligers die actief zijn voor onze historische vereniging. Dit geldt zeker ook de dames en heren, die actief zijn in onze promotiekraam op de diverse jaarmarkten en de vele werkgroepleden, die veelal op de achtergrond

stapels werk voor de club verzetten. Ook zij die verantwoordelijk zijn voor de catering gedurende onze verenigingsavonden en ook de vele rondbrengers van ons kwartaalblad en de gestaag doorwerkende werkgroepleden van de afdeling communicatie en bibliotheek.

Deze laatste groep werkt in alle bescheidenheid al vele maanden aan het digitaliseren van onze verenigingsbibliotheek, opdat we die tijdens onze inloopmomenten nog makkelijker beschikbaar kunnen stellen aan geïnteresseerde bezoekers. Een ieder enorm veel dank!

Paviljoen in Marickland

Eerder al hebben wij u via onze nieuwsbrief moeten melden, dat de vergaande plannen voor het realiseren van een Museumpaviljoen in het recreatiegebied Marickland vooralsnog zijn afgeblazen. De vertegenwoordigers van de betrokken partijen beraden zich nu op de nieuw te volgen tactiek. Onder aanvoering van het tot verhuizing genoodzaakte museum onderzoeken we diverse alternatieven. Zodra zich hierin vermeldenswaardige ontwikkelingen voordoen, zullen we die aan u bekend maken.

Elektronische nieuwsbrief

Sinds dit voorjaar geven we met enige regelmaat een digitale nieuwsbrief uit. Elke maand proberen we u via dit bulletin op de hoogte te stellen van de laatste nieuwtjes aangaande onze vereniging en de regionale historie. Al enkele honderden mensen hebben hun mailadres beschikbaar gesteld. U nog niet? Meld u dan eenvoudig aan door uw naam en e-mailadres in te vullen op de homepage van de website van de historische vereniging. U ontvangt dan regelmatig onze nieuwsbrief.

Activiteitenprogramma

Film-fotomiddagen

In de maanden september en oktober willen we een drietal foto-filmmiddagen organiseren. Dit doen we opeenvolgend in Vinkeveen, Wilnis en Mijdrecht op de donderdagmiddag van 14.00 tot 16.00 uur. In een bioscoopachtige sfeer vertonen we voor de pauze wat filmbeelden en na de pauze diverse foto's uit ons archief. Hierbij laten we beelden zien van vroeger, met personen en gebouwen uit de diverse dorpskernen. De toegang is gratis.

- 15 september in Dorpshuis De Boei in Vinkeveen.
- 29 september in gebouw De Schakel in Wilnis.
- 13 oktober in gebouw Irene in Mijdrecht: 13.00-17.00 uur.

Woensdag 5 oktober

Lezing: De vier jaargetijden in de tuin van kasteel Sypsteyn.
Door mevrouw H. van der Wilt.
VERENIGINGSGEBOUW IRENE
Kerkstraat 9, Mijdrecht
Aanvang: 20.00 uur

Donderdag 24 november

A.V. + lezing archeologie.
Door de heer Paul Hoogers.
RABOBANK RIJN EN VEENSTROMEN
Bozenhoven 39, Mijdrecht
Aanvang: 20.00 uur

Natuurlijke historie

Op woensdag 5 oktober organiseren we een lezing getiteld "De vier jaargetijden in de tuin van kasteel Sypsteyn". De lezing wordt gegeven door Henny van der Wilt. Mevrouw van der Wilt is werkzaam als hovenier van kasteel-museum Sypsteyn in Loosdrecht. De tuin van Sypsteyn is gelegen in Loosdrecht bij het gelijknamige kasteel-museum. Begin 1900 zijn zowel kasteel als tuin aangelegd door Jhr. Van Sypsteyn, de laatste telg van de bekende Haagse familie. Het kasteel is als museum ingericht en bevat onder andere een unieke collectie Loosdrechts

porselein. De tuin heeft een Oud-Hollandsche aanleg met verschillende facetten zoals een doolhof, slottuin, boomgaard, siertuin, grachten-en lanenstelsel en tien prachtige smeedijzeren hekken. In de winter komen de lijnen, lanen en doorzichten prachtig tot uiting. Het seizoen van snoeien, sloten uitbaggeren en onderhoud is dan aangebroken. Vooral met sneeuw en ijs is het park een plaatje.

Het voorjaar, met zijn vele soorten stinzenplanten, is een waar feest. Stinzenplanten zijn verwilderde bol- en knolgewassen, die zich gemakkelijk vermeerderen als je de omstandigheden gunstig maakt. Het bos en de tuin staan vol met duizenden sneeuwklonken, krokussen en bosanemonen. Daarnaast staan nog zo'n dertig andere soorten stinzenplanten.

De zomer is een festijn als de slottuin in bloei staat met zijn kruiden en vaste planten, die volop vlinders trekken. De honderd jaar oude buxushaagjes krijgen een knipbeurt net als een slordige halve kilometer aan beukenhagen.

In de herfst is het park een kleurenfeest van bijzondere bomen zoals de Perzische hazelaar, amberboom, geelhout, moerascypres en katsoeraboom. Vele soorten paddenstoelen groeien op oude boomstronken. Het mooie strijklicht langs de lindenbomen maakt het park sprookjesachtig. Het park is aangenaam, alle seizoenen door vanwege de talrijke vogels, reptielen, dassen, vossen en reeën. Het zes hectaren grote park vergt veel zorg en onderhoud. Met een kleine club enthousiaste vrijwilligers gaat dit fantastisch. "Zelf ben ik al lange tijd tuinbaas, met ontzettend veel plezier. Het is een voorrecht om op zo'n historische en unieke plek te mogen werken", aldus een enthousiaste mw. Van der Wilt. U kunt haar verhaal meemaken tijdens de lezing op 5 oktober.

Woensdag 5 oktober 2011
VERENIGINGSGEBOUW IRENE
Kerkstraat 9, Mijdrecht
Aanvang: 20.00 uur

AAN DE LEDEN VAN DE HISTORISCHE VERENIGING "DE PROOSDIJLANDEN"

Hierbij wordt u uitgenodigd voor een ledenvergadering, welke zal worden gehouden op :

Donderdag 24 november 2011

In het Rabobankgebouw, Bozenhoven te Mijdrecht
Aanvang: 20.00 uur

AGENDA

1. Opening door de heer J. Meulstee, voorzitter.
2. Verslag van de ledenvergadering van april 2011.
Dit verslag is in te zien in het inloggedeelte van onze website.
3. a. Bespreking beleid.
b. Verslag van activiteiten.
c. Voorstellen activiteiten 2012.
De diverse stukken zijn eveneens in te zien via onze website, deelpagina "bestuur".
4. Bestuursverkiezing.
a. Aftredend en niet herkiesbaar is dhr. A.P. van Golen.
5. Bespreking en vaststellen van de begroting 2012.
De financiële stukken leggen wij ter vergadering ter inzage.
Mocht u vooraf inzage willen in de begroting voor 2012 dan kunt u contact opnemen met onze penningmeester, dhr. A. Schuil.
6. Stichting Proosdijer Publicaties.
7. Rondvraag.
8. Sluiting.

Na de pauze houdt de heer P. Hoogers een lezing over archeologie.

Nieuwe leden:

Hr.	N.	Oudshoorn	Vinkeveen
Hr/Mw	M.J.	Schaik, van	Mijdrecht
Hr.	Nico	Mayenburg	's Hertogenbosch
Mw.	A.	Bon	Mijdrecht
Mw.	B.	Ippel	Mijdrecht
Hr.	H.A.	Es, van	Mijdrecht
Mw.	A.A.M.	Pol, van der	Mijdrecht
Hr.	P.A.J.	Voorbij	Vinkeveen
Mw.		Kuijlenburg	Mijdrecht
Hr.	J.	Kompier	Wilnis
Hr.	H.J.	Schrama	Wilnis
Hr.	A.	Plooi	Waverveen
Hr.	Bas	Liefde, de	Mijdrecht
Mw.	A.	Albers	Vinkeveen
Mw.	R.	Linden, van der	Vinkeveen
Hr/Mw	H.W.	Ameide, van	Mijdrecht
Mw.	M.	Hartsink	Vinkeveen
Mw.		Haster Boelaard	Vinkeveen
Hr.	H.	Vallenduuk	Vinkeveen
Mw.	C.J.	Lammeren, van	Vinkeveen
Hr/Mw	A.H.	Schockman	Vinkeveen
Mw.	Anja	Verbiest	Wilnis

Colofon

'De Proosdijkoerier' is een kwartaaluitgave van de Historische Vereniging 'De Proosdijlanden' geregistreerd onder ISSN 1388-7165.

Redactie

Dhr. John Driedonks (eindredacteur)
Dhr. Piet Grundmann
Dhr. Jan Rouwenhorst
Mw. Marian Sterenborg

Vormgeving

Mw. Sandra Loogman
E-mail: sandra@graphix-design.nl
Internet: www.graphix-design.nl

Redactieadres

Dhr. John Driedonks
Adres: Dijkgraaf 42, 3648 KC Wilnis
E-mail: john.driedonks@hu.nl

Drukwerk

Drukkerij Avanti Wilnis

Voorzitter

Dhr. J. Meulstee
E-mail: meuls63@planet.nl

Secretaris

Mw. M.J. van Eijk
Adres: Raadhuisplein 22, 3641 EE Mijdrecht
Telefoon: 0297 - 264 095

Penningmeester

Dhr. A. Schuil
E-mail: schuil@kpnplanet.nl

Vice voorzitter en PR

Dhr. E. Swaab
Telefoon: 0297 - 287 469

Tweede secretaris en documentatie

Dhr. P. van Golen
Telefoon: 0297 - 261 672

Monumenten, archeologie, excursies en lezingen

Mw. W. Dijkxhoorn
Telefoon: 0297 - 285 373

Heemkunde

Dhr. H. Hoefkens
E-mail: h.m.hoefkens@kpnplanet.nl

Genealogie

Dhr. H. van Dreumel
E-mail: h.v.dreumel@gmail.com

Ledenadministratie

Mw. M. van Vliet
Adres: Waverveensepad 8, 3645 CM Vinkeveen
Telefoon: 0297 - 261 147
E-mail: administratie@proosdijlanden.nl

Aanmelding voor het lidmaatschap kan bij de ledenadministratie op bovenstaand adres.

Postadres vereniging

Postbus 65, 3648 ZH Wilnis
Bankrekeningnummer: 36.96.18.505

Website: www.proosdijlanden.nl
E-mail: info@proosdijlanden.nl

Contributie: €17,50 per jaar
Losse nummers: € 4,90 per stuk

Oplage
Circa 1100

Rabo Dichtbijfonds

Dichtbij onze samenleving staan en de leefbaarheid in onze lokale samenleving versterken. Dat is het idee van Rabobank Rijn en Veenstroom. Daarom reserveren wij jaarlijks een deel van onze winst in een fonds; het Rabo Dichtbijfonds. Een nieuwe naam voor een nieuwe bank, gekozen door onze leden. Met trots presenteert Rabobank Rijn en Veenstroom: het Rabo Dichtbijfonds! Wilt u een aanvraag indienen of meer weten over het fonds, kijk op www.rv.rabobank.nl.

Investeren in de lokale samenleving.
Dat is het idee!

Rabobank. Een bank met ideeën.

www.rv.rabobank.nl

